

Mokslo Lietuva

IŠRADĖJAI IEŠKO RYŠIO SU VERSLU ■ 4, 10 p.

DONELAIČIO JUBILIEJINIŲ METŲ RENGINYJE ■ 8, 9 p.

TAUTOS ATMINTIES
SARGYBINIAI ■ 5 p.

■ 9 p. Nepriklausomybės Akto signataro dovana tėviškės mokyklai

■ 10 p. Knyga pamokanti išvengti depresijos

Nr. 11 (477)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Gedimino Žemicko nuotraukos

Anykščių rajono meras Sigutis Obelevičius ir Lietuvių kalbos instituto direktorė Jolanta Zabarskaitė tuoj padės gėlių prie Konstantino Sirvydo paminklo Dabužiuose

KONSTANTINO SIRVYDO SKAITYMAI Vilniuje ir Anykščiuose

Lietuvių leksikografijos ir raštijos pradininko darbams ir asmenybei paminėti gegužės 9–11 dienomis vyko „Konstantino Sirvydo skaitymai“. Jie buvo pradėti gegužės 9-ąją Vilniuje Šv. Jonų bažnyčioje Konstantino Sirvydo (1578 / 1581–1631) valanda, kurioje dalyvavo šios bažnyčios rektorius kunigas Stasys Kazėnas SJ, Lietuvių kalbos instituto direktorė doc. dr. Jolanta Zabarskaitė, doc. dr. Darius Kuolys, režisierius ir aktorius Algirdas Latėnas, o muzikinę dalį atliko Lietuvos edukologijos universiteto mišrus choras AVE VITA (vadovas Kastytis Barisas).

Antrąją skaitymų dieną vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Konstantinas Sirvydas – lietuvių leksikografijos pradininkas“. Joje pra-

nešimus skaitė ir diskusijoje dalyvavo Lenkijos, Italijos, Vengrijos, Vokietijos ir Lietuvos kalbininkai. Konferencijos organizatorius – Lietuvių kalbos instituto Leksikografijos centras, parėmė Lietuvos mokslo taryba, o konferencijos partneris – Lenkijos institutas Vilniuje.

Gegužės 11 d. buvo skirta išvykai į Anykščius, kur Dabužiuose ir buvo pagerbtas iškilusis kalbininkas. Iškilmės prasidėjo prie Konstantino Sirvydo paminklo (skulptorius Jonas Žukas) Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios šventoriuje, kur prie paminklo gėlių padėjo Anykščių rajono meras Sigutis Obelevičius ir Lietuvių kalbos instituto direktorė Jolanta Zabarskaitė. Šv. Mišias K. Sirvydui atminti aukėjo Vilniaus Šv. Jonų baž-

nyčios rektorius kun. Stasys Kazėnas SJ, pasakęs ir įspūdingą pamokslą. Po Šv. Mišių bažnyčioje vertingomis knygomis buvo apdovanoti nacionalinio konkurso „Mano žodynas“ nugalėtojai, atvykę specialiai į šias iškilmes iš įvairių Lietuvos vietų. Aplankyta ir K. Sirvydo gimtinė buvusiam Sirvydų kaime netoli Dabužių, kurią šiandien mena atminimo akmuo su užrašu „Šiame Sirvydų kaime 1579 m. gimė lietuvių raštijos pradininkas Konstantinas Sirvydas“.

Renginiai toliau tęsėsi Anykščių sakralinio meno centre, kur vyko Konstantino Sirvydo valanda. Turiningas prakalbas pasakė J. Zabarskaitė

■ Nukelta į 2 p.

Dionizas POŠKA: Prakalbino ąžuolus ir mums perdavė jų kalbą

Gegužės 12-ąją, šeštadienį, aukštaičiai ir žemaičiai vieningai traukė Kryžkalnio link, pasukdami į Bijotus, kurie tą dieną tapo tikru traukos centru: Dionizo Poškos Baublių muziejuje vyko Muziejininkų sueiga, iškilmingai pradėjusi projekto „Muziejų kelias“ pradžią.

Šiuo įvykiu prasmingai pažymėtas pirmojo Lietuvos – Baublių muziejaus – 200 metų jubilėjus, suteiktas postūmis Lietuvos Muziejų metams, o kartu užbaigtas ir Bijotų dvaro muziejaus komplekso projektas „Bijotų dvaro sodybos – Baublių komplekso pritaikymas turizmui“. Lėšos projektui skirtos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.

Be D. Poškos Baublių muziejaus, atnaujintas ir Bijotų dvaro malūnas, sutvarkytas dvarvietės parkas, tad nuo šiol lankytojams yra ką parodyti, o ne vien graudantis, kad nyksta vertingas šio krašto paveldas ir nieko negalima pakeisti. Dar prieš penketą metų Bijotų Baubliai būtų šaukte šaukę, jeigu tik balsą turėtų, nes padėtis atrodė graudi, gal net apverktina. Pažeme sklido gandas, kad dalį Baublių muziejaus komplekso – buvusią mokyklą ir vandens malūno liekanas norima privatizuoti. Baubliai stovėjo nebylūs, bet buvo kas už juos stoją. Netoli Bijotų esančiame Padvarių kaime gimęs prof. Stasys Skrodenis garsiai pareiškė ir ne kartą pakartojo, kad toks kultūros paveldo draskymas ir privatizavimas būtų šventvagystė: prieš du šimtus metų D. Poška savo unikalų senienų muziejų kūrė ne tam, kad jo ainiai, pamiršę sąžinę ir gėdą, ši

Pro šį Baublių langelį prieš 200 metų į žemaičių kraštą ir pasaulį žvelgė Dionizas Poška

■ Nukelta į 6 p.

ATMINTIS

KONSTANTINO SIRVYDO SKAITYMAI

■ Atkelta iš 1 p.

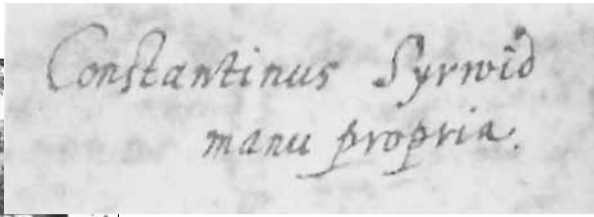
Gedimino Zemičeko nuotraukos

Lietuvių leksikologijos baruose vaisingai dirba prof. Vincas Drotvinas ir italų kalbininkas Diego Ardoino

ir D. Kuolys, o aktorius A. Latėnas perskaitė ištraukas iš K. Sirvydo pamokslų rinkinio „Punktai sakymų“. Popietę pajavairino Anykščių muzikos mokyklos senosios muzikos ansamblis „Pavana“ (vadovė Lina Pipirienė), fleitininkų trio (vadovė Vitalija Dulevičienė) ir Anykščių kultūros centro istorinių šokių studijos „Baltoji pavana“ (vadovė Jūratė Uselienė) šokėjai. Sakralinio meno centre veikė žodynų paroda iš monsinjoro Alberto Talačkos asmeninės bibliotekos ir Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos fondų. Buvo pristatyti Antano Baranausko vidurinės mokyklos pradinių klasių mokinių parengti žodynėliai.

Keliaujant į Anykščius šnekinome kalbininką, humanitarinių mokslų daktarą prof. Vincentą Drotviną, kuris K. Sirvydui skirtoje konferencijoje skaitė pranešimą „Konstantino Sirvydo „Dictionarium trium lingvarum“ – Mažosios Lietuvos XIX a. žodynų šaltinis“, o grįžtant – Lietuvių kalbos instituto Leksikografijos centro vadovę, humanitarinių mokslų daktarę Zitą Šimėnaitę, kuri yra ir K. Sirvydui skirtos tarptautinės konferencijos organizacinio komiteto narė. Šiame laikraščiui „Mokslo Lietuva“ numeryje pateikiame pašnekesio su profesoriumi pirmąją dalį, o kitame numeryje telksimės ir Z. Šimėnaitę.

Šiuos Konstantino Sirvydo autografus konferencijoje pateikė Diego Ardoino

Vis dar esame kelyje į Konstantiną SIRVYDĄ

Profesorius Vincas DROTVINAS daug dėmesio skiria Mažosios Lietuvos lietuvių raštijos ir ypač leksikografijos istorijos tyrinėjimams. Profesorius parengė ir 2009 m. išleido Jokūbo Brodovskio (Jakob Brodowski, ~1692–1744) „Lexicon Germanico-Lithuanicum et Lithuanico-Germanicum: rankraštis XVIII amžiaus žodynas: dokumentinis leidimas su faksimile, perrašu ir žodžių registru“. Parengė rankraštinius XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynus („Lexicon Lithuanicum“, 1987 m.; „Clavis Germanico-Litwana“ 4 t., 1995–1997 m.). Išleido knygų: „Kalbininkas Kazimieras Jaunius“ (su Vladu Grinaveckiu, 1970 m.), „Augustas Šleicheris – lituanistas“ (1979 m.), taip pat leksikologijai skirtų mokymo knygų.

Pirmas įspūdis apie konferenciją

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Profesoriau, kokį įspūdį Jums paliko tarptautinėje konferencijoje „Konstantinas Sirvydas – lietuvių leksikografijos pradininkas“ skaityti pranešimai? Mačiau, kad įdėmiai klausėtės, be to, kartu su dr. Izabela Winiarska-Górska iš Lenkijos pirmininkavote baigiamajam konferencijos

posėdžiui. Kas labiausiai krito į akis?

Vincas Drotvinas. Į akis krito pranešimų eklektiškumas, bet tokioje konferencijoje kitaip ir negalėjo būti. Jeigu pradėsi kalbėti tik apie žodžius, tai daugumai klausytojų bus neįdomu. Todėl konferencijoje išgirdome pranešimus apie Konstantino Sirvydo epochą, jo Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje skaitytus pamokslus ir daugelį kitų dalykų. Man atrodo, kad visa tai yra labai svarbu ir įdomu.

ML. O kaip tokio pobūdžio konferenciją padaryti ne eklektišką, jeigu joje dalyvauja įvairių šalių skirtingų mokslinių interesų kalbininkai, kuriems rūpi skirtingiausi dalykai? Ir labai gerai, kad rūpi, nes tada ir mes galime išgirsti kaip kartais tuos pačius dalykus iš skirtingo žvalgos taško nagrinėja ir vertina kitų kraštų mokslininkai.

V. Drotvinas. Visi pranešėjai pateikė savo tyrinėjimų išdavas, bet niekas nesiėmė apibendrinti, siekti platesnių išvadų. Juk ką žinome apie Sirvydą? Buvo teologas, rinko tarmėje paplitusius žodžius ir kūrė lietuvių kalbos naujadarus, parašė trikalbį žodyną, išleido lietuvių kalba su vertimais į lenkų kalbą pamokslų rinkinį „Punktai sakymų“ (I d. – 1629, II d. išleista 1644 m. jau po K. Sirvydo mirties), kaip manoma, apie 1630-uosius parašė gramatiką „Lietuvių kalbos raktas“, kuri neišliko.

Vieni jo užfiksuoti žodžiai išliko ligi mūsų dienų, kiti nunyko. Bet visa tai tėra enciklopedinės žinios ir vertinimas. Blogai, jei tik tiek siekia mūsų dabartinis pažinimas.

ML. Argi ne visas Lietuvos istorijos mokslas yra panašioje padėtyje, ne vien kalbos istorijos mokslas: žinome įvykių nuotrupas, ir tas pačias dažnai mitologizuotas ar net iškreiptas, svetimšalių interpretatorių savais smilkalais pasmilkytas. Klaidžiojame tarp praeities šešėlių, ne visada žengiamo tvirtu žinojimo keliu. Iš klaidingų ar netikslų prielaidų dažnai darome išvadas ir jas priimame kaip tiesą. Tokia realybė.

V. Drotvinas. Anais laikais mūsų žymieji kalbos ir literatūros istorikai, net ir iškilusis Jurgis Lebedys rašė: buvo toks ir toks kalbos mokslu besidomintis kunigas, o toliau iškart peršokdavo į liaudinę jo surinktos ar pateiktos leksikos apžvalgą. Mat reikėjo būtent liaudišką leksiką iškelti, sureikšminti, nes šitaip kartu buvo keliami ir liaudis. Bet tai juk toli gražu ne visas Sirvydas.

Sirvydas svarbus ir polonistikai

ML. Būtent Lenkijos kalbininkė, jei neklystu, Zofia Sawaniewska-Mochowa, kalbėjusi apie mažai žinomą K. Sirvydo 1641 m. lenkišką-lotynišką žodyną, pabrėžė K. Sirvydo reikšmę taip pat ir polonistikai.

V. Drotvinas. Be jokios abejonės jis svarbus polonistikai. Mat tame jo parašytame trikalbiam žodyne „Dictionarium trium lingvarum“ pirmą kalbą yra lenkų, o lietuvių kalbos žodžiai jau yra antriniai. Lenkai jau turėjo tam tikrą įdirbį – kalbininko Gregorijaus Knapijaus (Grzegorz Knapiesz, Cnapius, Gregorii Cnapii, 1564–1638), Sirvydo mokytojo Vilniaus jezuitų akademijoje žodyną „Thesaurus polonolatinograecus“ ir vokiečių kilmės lenkų leksikografo Mikalojaus Folkmaro (lot. Nicolaus Volckmarus) 1613 m. keturkalbį žodyną. Tai lenkų kalbotyros paminklai – jų leksikografijos pagrindas.

Pirmasis Sirvydo lietuvių kalbos žodynas nėra visai savarankiškas, bet veikia lenkiškas žodynas su lietuviškais atitikmenimis. O kas jame grynai lietuviška, dar reikia tyrinėti. Minty turiu Maskvos centriname archyve vienintelį originalų, bet defektinį egzempliorių, prasidedantį 10-uju lapu. Pasak Ingės Lukšaitės, kuri rėmėsi XVII a. reformacijos veikėju S. Risinskiu, minėtas žodynas buvo pavadintas „Promptuarium dictionum Polonicarum, Latinarum et Lituanicarum“ (Lenkiškų, lotyniškų ir lietuviškų žodžių aruodas). Jis galėjo būti išspausdintas prieš 1620-uosius metus ir buvo trikalbis: lenkų-lotynų su lietuvių kalbos atitikmenimis. O vėlesnį ir solidesnį lenkų, lotynų ir lietuvių kalbų žodyną pavadintą „Dictionarium trium lingvarum“

Dabuzių bažnyčioje po apdovanojimo ceremonijos: Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja metodininkė Nijolė Šilerienė, jos auklėtinės, jauniausių konkurso dalyvių grupės nugalėtojos Evelina Žemeikytė ir Kristina Korch, Lietuvių kalbos instituto direktorė Jolanta Zabarskaitė, Anykščių rajono meras Sigutis Obelevičius, Lietuvių kalbos instituto mokslo darbuotoja Aurelija Gritėnienė, mergaičių mamos Laima Žemeikienė ir Jelena Korch, doc. dr. Darius Kuolys.

VILNIUJE IR ANYKŠČIUOSE

Sirvydas išleido 1631 m. Vilniuje. Šis žodynas buvo pakartotas 1642, 1677 ir 1713 metais. Kone tris šimtmečius tai buvo vienintelis Didžiojoje Lietuvoje naudojamas žodynas.

ML. Ar jame buvo ir iš liaudies paimtų lietuviškų žodžių?

V. Drotvinas. Vieni iš liaudies paimiti, o kiti – lotynų ar lenkų žodžių lietuviškieji atitikmenys. Visa tai reikia tyrinėti.

ML. K. Sirvydas nesibodėjo nukalti lietuviškų žodžių, kurių jam kaip žodyninkui kartais pristigdavo.

V. Drotvinas. Lietuvių kalbą Sirvydas apdovanojo tokiu žodžiu kaip *kupranugaris*. Ligi tol naudotas *verbliudas* – skolinys iš lenkų kalbos. Pedagogą Sirvydas siūlė vadinti *vaikavedys*, bet šis žodis lietuvių kalboje nepriėjo. Žodį *filosofija* vertė į *protomeilę*. Gražiai pasakyta – *proto meilė* – bet nepriėjo, išgalėjo graikiškas *filosofija*. Iš Sirvydo sukurtų ir prigijusių, ligi šiol naudojamų žodžių paminėtini *mąstytojas, pratarė, kokybė, medvilnė, spaustuvi, taisyklė, turgavietė, virtuvė* ir kai kurie kiti. Nėra paprasta atsakyti, kodėl vieni žodžiai prigijo, o kiti – ne.

ML. Kam Sirvydas rašė savo trikalbį žodyną, į ką orientavo? Toks pats klausimas kyla ir dėl pamokslų knygos „Punktai sakymų“ (originalu „Punkty kazai“, 1629 m.). Vargu ar to meto Vilniaus jėzuitų akademijai (universitetui) labai reikėjo tų lietuviškų žodžių, kai dėstoma buvo lotyniškai.

V. Drotvinas. Konferencijoje nuskambėjo mintis, kad Sirvydo žodynas ir pamokslai buvo skirti elitui. Primita, kad lenkų kalboje prigiję skoliniai iš lotynų kalbos jau XVI a. buvo išgalėję. Bet Sirvydas tuos žodžius vertė į lietuvių kalbą, o ne akilai kartoję. Nepamirškime, kad K. Sirvydas Vilniaus universiteto Teologijos fakulteto studentams dėstė tokius teologijos ir filosofijos dalykus, kurių paprastais žodžiais neišreikši. O kadangi savo studentus, būsimuosius kunigus ruošė lietuviškoms parapijoms ir pamokslus sakė lietuviškai bei lenkiškai, tai turėjo ieškoti lietuviškų atitikmenų.

Sirvydo darbai kaip raktas į epochą

ML. Kiek giliai mes šiandien suprantame Sirvydo ir jo amžininkų siekius, nuostatas? Kitaip tariant, kiek per Sirvydą galime suvokti ir kitus to meto Lietuvos iškiluosius, epochą?

V. Drotvinas. Tokiomis progomis kaip kad ši konferencija vaizdas po truputį ryškėja, tam konferencijos ir reikalingos. Bus išleistas skaitytų pranešimų rinkinys, tada viename daikte jau turėsime ir tam tikrą bent kiek išsamesnį vaizdą, nors iki apibendrinimų dar toli. Bent žinosime, kas vienu ar kitu klausimu ką sako. Vieniems tyrinėtojų rūpi Sirvydo sakyti pamokslai, kitiems – jo surinkti ar paties nuskaltai žodžiai. Prie pastarųjų tyrinėtojų aš ir save priskiriu, domiuosi, kokius žodžius iš Sirvydo perėmė lietuviai, o kokius nepriėmė.

Savo metui Sirvydas buvo labai plataus profilio kalbininkas, ir ši mintis nuskambėjo konferencijoje. Tuo jis skyrėsi nuo kai kurių mūsų laikų kalbininkų, todėl Sirvydą tyrinėjant lauktina platesnio požiūrio, drąsesnių išvadų ir apibendrinimų.

Pagirdamas konferencijos organizatorius, pasakysiu, kad tai pirmoji tokia konferencija, kur taip plačiai užgriebta Sirvydo epocha, jo asmenybė, darbai.

ML. Truputį gal ir keista, kad tai bene pirmoji plataus masto tarptautinė Sirvydui skirta konferencija, nes Kazimierui Būgai, Jonui Jablonskiui ir kai kuriems kitiems kalbininkams būta ne vienos didelės apibendrinančios tarptautinės konferencijos. Kai kuriose iš jų įsiminė anksti šį pasaulį palikusio ukrainiečių kalbininko Anatolijaus Nepokupno pranešimai ir įžvalgos, įspūdį darė pati šio entuziastingo ir Lietuvą karštai pamilusio mokslininko asmenybė.

V. Drotvinas. Tokiose konferencijose paprastai būna visokiasių pranešimų, kartais ir mažai ką bendra turinčių su vienu ar kitam kalbininkui skiriamu renginiu. Organizuojant pateikiamas projektas, pasisekus gaunamas finansavimas, bet tokia konferencijų organizavimo tvarka nepadaeda išvengti tam tikro eklektiškumo. Pirmasis Sirvydui skirtos konferencijos pranešėjas Tadeusz Piotrowski iš Lenkijos susiejo aptariamo meto Europoje buvusius įvairiakalbius žodynus, pradėjęs nuo XVI ir užbaigęs XIX amžiumi. Informatyvus palyginimas, kuris buvo labai naudingas.

ML. Italų kalbininkas Diego Ardoino, kuris yra prof. Pietro Umberto Dini mokinys remdamasis Romos jėzuitų archyvo duomenimis, patikslino kai kuriuos K. Sirvydo biografijos faktus. Gaila, kad to paties negalime pasakyti apie jaunuosius Lietuvos tyrinėtojus, nelabai girdėti, kad kuris būtų iš užsienio šalių archyvų parsivežęs naujų didesnių atradimų. O juk mūsų mokslininkams pasaulis tapo atviras.

V. Drotvinas. Tas Romos jėzuitų archyvas, kuriame sėkmingai pasidarbo Diego Ardoino, ne taip lengvai, kaip kam atrodo, pasiekiamas. Net jei pavyktų gauti šioji tokį finansavimą ir leidimą tame archyve padirbėti, ar daug kam iš mūsų jaunuųjų prieinamos kad ir Europos kraštų kalbos, kuriomis ten sukaupyti dokumentai parašyti? Italui Diego Ardoino lotynų kalba sunkumų nekelia, jam lengviau pasiekti Romą. Iš lietuvių tyrinėtojų Romos jėzuitų archyvą geriausiai pažinojo profesorius, teologijos daktaras kunigas Paulius Rabikauskas SJ (1920–1998). Studijavo 1951–1953 m. Popiežiškajame Grigaliaus universitete Romoje, vėliau dirbo šiame universitete, tapo Bažnyčios istorijos fakulteto dekanu, o 1975–1978 m. universiteto vicerektoriumi, tad turėjo galimybių gerai susipažinti ir su Romos jėzuitų archyve esančia liuanistikai reikšminga medžiaga. Parašė ir išleido knygas „Lietuvos globėjas šv. Kazimieras“, „Kriščiioniškoji Lietuva“, „Vilniaus Akademija ir Lietuvos jėzuitai“.

Labai gerai, kad Diego Ardoino darbų peržiūrėjo Romos jėzuitų archyve saugomus mums svarbius dokumentus. Dabar visiškai baigtas ginčas kad ir dėl Sirvydo pavarės rašymo.

ML. Tyrinėtojus iš teisingo kelio buvo išmušęs lenkiškai užrašytas mūsų kalbininko pavardės variantas – Szyrwid. P. Rabikausko buvo aiškiai pasisakys už pavardės formą Sirvydas.

V. Drotvinas. Taip, bet 1952–

Konkurso suaugusiųjų grupės nugalėtojas mokytojas liuanistas Rytas Tamašauskas (Akademija, Kėdainių r.) iš Anykščių rajono mero Sigučio Obelevičiaus ir LKI direktorės Jolantos Zabarskaitės rankų atsima apdovanojimą už savo sudarytą Dapkūniškių krašto (Molėtų r.) vietovardžių žodyną

Dabužių bažnyčios šventasis seniai nematė tiek mokslui atsivadusių žmonių

1984 m. Kostui Korsakui vadovaujant tuometiniam Lietuvių kalbos ir literatūros institutui, buvo aiškiai pasakyta tą pavarę tarti ir rašyti Širvydas. Atseit paties Sirvydo ranka lenkiškai jo pavardė užrašyta Szyrwid. Romos jėzuitų archyve dar P. Rabikauskas aptiko paties Sirvydo užrašytą *Constantinus Szyrwid manu propria* (t. y. savo ranka). Diego Ardoino ekrane parodė dvi vietas su paties Sirvydo ranka užrašyta savo pavarde, tad dėl jos rašybos tyrinėtojams neturėtų kilti jokių abejonių.

ML. 1971 m. išleistoje „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ III tome Sirvydui skirtame straipsnyje pateiktos abi pavardės užrašymo formos, bet pirmoji – Širvydas.

V. Drotvinas. Įsitvirtinusių nuostatų būna sunku atsikratyti. Kai Diego Ardoino ekrane parodė Sirvydo ranka užrašytus tekstus, aš mokslininką pasveikinau su galutinai baigtomis diskusijomis dėl vieno iš mūsų raštijos pradininkų pavardės rašymo.

ML. Mes vis dar kapstomės tarsi pradiniam humanitarinių tyrinėjimų etape, kai tenka diskutuoti kad ir dėl kai kurių pavardžių užrašymo formų. XX a. net lietuvių pasaulietinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio pavardė buvo tariama ir užrašoma skirtingai: Duonelaitis, Donelajitis, Donalitis ir t. t. Gerai, kad Kazimieras Būga atkūrė, atlietuvino ir sunormino Lietuvos kunigaikščių vardus, o tai ir šiandien gal tartume Mendogas, Jademinas ar Gideminas, Kejtutas, Olgerdas... Tauta ilgus amžius buvo priversta kartoti iškraipytus net savo didžiųjų karžygių vardus ir tik XX amžiuje juos susigrąžino. Ir tai ne visus. Keistai lietuvio ausiai skamba Netimero, jo brolio Zebedeno vardai, susiję su šv. Brunono misija ir žūtimi 1009 m.,

kai pirmą kartą Kvedlinburgo analuose (lot. *Saxonicae Annales Quedlinburgenses*, vok. *Quedlinburger Annalen*) paminėta Lita, t. y. Lietuva...

V. Drotvinas. Ne patys lietuviai tuos vardus istorijos šaltiniuose užrašė, į istorinius dokumentus jie pateko per vokiečių, lenkų, rusinų raštinių rankas. Daugelis mūsų didžiųjų kūrėjų savo vardus ir pavardes rašė lotynizuota forma, nes studijavo Vakarų Europos universitetuose, dirbo užsienio šalyse, o ten buvo tokia vardų ir pavardžių užrašymo tvarka. Su autentiškų vardų užrašymo forma susiduria ir kitos tautos, lietuviai jokia išimtis.

Viršukalnėms sunku rasti palyginimą

ML. *Sirvydas ir Donelaitis. Asmenybės taip ir prašosi sugretinimo, nors pirmasis reiškėsi XVII, o antrasis XVIII amžiuje. Abu savo veiklos sričių pradininkai, savotiški ledlaužiai. Sirvydas – vienas svarbiausių lietuvių raštijos pradininkų, kurio trikalbis žodynas (lenkų-lotynų-lietuvių) ligi šiol neprarado savo vertės. Veikiausiai niekada nepraras, lygiai kaip ir pasaulietinės lietuvių literatūros pradininko Donelaičio poema „Metai“.* Žodynai paprastai netaikoma sąvoką *šedevras*, bet argi Sirvydo „*Dictionary trium linguarum*“ nevertas šedevro vardo kaip ir K. Donelaičio poema „*Metai*“? Abi šios asmenybės ligi šiol nepralenktos savo veiklos baruose, ir vargu ar kada nors bus pralenktos.

V. Drotvinas. Pralenkti pirmuosius labai sunku, turi praeiti labai daug laiko, kad gimtų toks milžinas.

ML. Kazimieras Būga, Jonas Jablonskis – nauji vardai jau XX a. kalbos mokslo viršūnėse.

V. Drotvinas. Kiti laikai, kitos sąlygos, kitos mokslų užduotys, tad sunku lyginti skirtingų epochų kalbininkus ar literatus. Būga, Jablonskis pagal išsilavinimą buvo profesionalūs filologai ir lingvistai, o Sirvydas stovėjo prie mūsų raštijos, leksikografijos pamatų, nuo jo prasideda mūsų kalbos mokslas.

ML. Važiuojant į Anykščių kraštą,

K. Sirvydo ir mūsų garsiausių rašytojų gimtinę (Jono Biliūno, Antano Baranauško, Antano Vienuolio) gera proga pasvarstyti, ko reikėtų, kad visuomenė labiau domėtųsi lietuvių kalbos istorija. Juk net tikrų „sirvydistų“ po Kazio Pakalkos mirties, ko gero, nebeturime, tad ir platesnio XVII a. kalbos mokslo apibendrinimo metu dar nesame pribrendę.

V. Drotvinas. Manau, kad Sirvydui skirtoje konferencijoje daug pasakys. Nereikia norėti, kad pasakys būtų viskas – tai neįmanoma. Antai Jūratė Pajėdienė skaitė pranešimą apie K. Sirvydo leksikografinio darbo patirties atspindžius jo pamoksluose. Mes ligi šiol vis dar neturime K. Sirvydo „Punktais sakymų“ žodyno. Būtų pravartu palyginti, kokie žodžiai yra jo trikalbiam žodyne ir kokie – „Punktuose sakymų“. Kai tokį žodyną turėsime, daug ką aiškiau galėsime pasakyti. Kalbos istorikė Virginija Vasiliauskienė pranešime „Konstantino Sirvydo „Punktų sakymų“ turinys, sandara, šaltiniai“ labai gražiais pavyzdžiais sustiprino savo plėtos temos teiginius.

Praxis metai kiti, bus antrieji tokio pobūdžio Sirvydo skaitymai, išgirsime apie naujus tyrimų rezultatus. Tie patys lietuvių ir lenkų tyrinėtojai, neabejoju, dar skaitys iš naujo K. Sirvydo darbų, aptiks naujų tyrinėjimo gairių, tad Sirvydo ir jo gyventosios epochos supratinimas tik gilės.

Bus daugiau
Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2012 m. „Mokslas Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

IŠRADĖJAI IEŠKO KONTAKTŲ SU VERSLU

Rasa KELIUOTYTĖ
LITEXPO atstovė spaudai

Paroda „BaltTechnika“ vyko Lietuvos parodų ir kongresų centre LITEXPO gegužės 22–24 dienomis.

Norėdami atkreipti dėmesį, kad ir mūsų šalies pramonė gali kurti originalius, konkurencingus produktus, nes idėjų netrūksta, parodos „BaltTechnika“ organizatoriai pirmą kartą Lietuvoje surengė išradimų konkursą. Jame 12 Lietuvos išradėjų pateikė 18 patentuotų išradimų. Kol kas nė vienas iš jų į gamybą neįdiegtas, nes verslas neskuba investuoti į naujus neišbandy-

galėtų būti pritaikomi praktikoje. „Todėl ir rengiame konkursą pramonės parodoje, tikėdamiesi, kad verslas atkreips dėmesį į naujas galimybes, nes kol kas išradėjams tokių kontaktų labai trūksta“, – teigė V. Balčiūnienė.

Konkurse dalyvavo tik nuo 2000 iki 2012 m. užpatentuoti energetikos srities išradimai, o tokių Lietuvoje iš viso apie 70. Tarp jų yra ir hidraulinio smūgio kompresorius, ir plūdinis variklis, šiluminės energijos generatorius, universalus gravitacinis variklis, atliekų naikinimo būdas, jas deginant, individuali mobili hidroelektrinė, saulės elementas su paslėptu tekstūros emiteriu ir kt. Konkursui iš viso buvo pateikti 28 išradimai, po pirmosios

Tomas Glumbakas atsiima apdovanojimą iš vertinimo komisijos rankų

Aleksui Alfonsui Pašiliui apdovanojimą įteikia Lietuvos technikos bibliotekos Patentinės informacijos skyriaus vedėjas Vytautas Guobys

tus projektus. Parodoje „BaltTechnika“ buvo paskelbti ir apdovanojami konkurso nominantai, o jų išradimai pristatyti specialiose ekspozicijose. Čia buvo galima panagrinėti išradimų schemas, brėžinius, nuotraukas, pamatyti ir realiai veikiančius bioreaktorius, dvitakčio rotorinio variklio modelius, 400 vatų išilginio judesio generatorių ir kt.

Šios idėjos sumanytoja Vaida Balčiūnienė sakė, kad net nustebo, supratusi, kiek visko įdomaus Lietuvoje yra sukurta, kiek daug neišnaudotų technologinių ir žmogiškųjų išteklių

atranks jų liko 18. Daugiausiai išradimų – devyni – buvo pateikti nominacijoje „Atsinaujinantys energijos šaltiniai“, „Variklių“ nominacijoje buvo vertinami penki „Energijos kaupimo-paskirstymo sistemų“ nominacijoje – keturi išradimai.

Išradimus vertino žurnalo „Energijos erdvė“ vyr. redaktorius Bronius Rasimas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Mokslo direkcijos direktorius Vaidotas Vaišis, Lietuvos technikos bibliotekos Patentinės informacijos centro skyriaus vedėjas Vytautas Guo-

bys, Vilniaus patentų biuro Išradimų skyriaus ekspertė Daiva Pagirytė ir Vilniaus patentų biuro Viešųjų ryšių skyriaus vyresnysis specialistas Marius Astikas.

Kaip teigė konkursą remiančios bendrovės „ELFA Distrelec“ vadovas Tomas Vaišvila, jie ne pirmą kartą remia įdomias idėjas ir jų įgyvendinimą. „Prisidėdami prie šio konkurso, norime paskatinti visus domėtis aktualiomis temomis ir bandyti sukurti naudingus prietaisus, kuriuos būtų galima naudoti ne tik Lietuvoje, bet ir eksportuoti“, – sakė T. Vaišvila, pridurdamas, kad išradėjams pirmą kartą atsirado tokia gera proga pademonstruoti savo idėjas verslui ir plačiai visuomenei.

Daugumą išradimų galima būtų pritaikyti

Vertinimo komisija tarp 18 konkursui pateiktų išradimų matė ir iš tiesų perspektyvių bei pritaikomų Lietuvos ūkyje. Aktualumu išsiskyrė išradimai, susiję su pastatų apšildymu.

Tomo Glumbako išradimas, susijęs su centralizuota šilumos ir karšto vandens tiekimo sistema, galėtų būti nesunkiai pritaikomas praktikoje ir padidintų gaminamos šilumos energijos efektyvumą, o Lino Banio išradimas, pastatų apšildymui skirtas, jau planuojamas pritaikyti individualiame name, kuris bus šiemet pradėtas statyti. Komisija labai susidomėjo ir Leontijaus Čičiškino hidraulinio smūgio oro kompresoriumi, kurio įdiegimas prisidėtų prie „žaliosios“ energetikos plėtros Lietuvoje. Sprendžiant ekologiškos ir atsinaujinančios energijos problemas, aktualus būtų ir Eugenijaus Šatkovskio saulės elementas su paslėptu tekstūros emiteriu, skirtas saulės šviesos energijai keisti į elektros energiją. Biodujų gamybai iš organinių atliekų skirtas Prano Baltrėno bioreaktorius, kuris gali būti panaudotas gyvulininkystės, paukštininkystės ūkiuose, maisto pramonėje, komunaliniame ūkyje. O daugiausiai išradimų pateikė Kęstutis Usevičius. Tarp šešių jo išradimų – šiluminė mašina, šiluminis reaktorius, energijos kaupimo iš aplinkos sistema, pakopinis kolektorius ir kt.

Aktualiausi – alternatyviosios mikroenergetikos išradimai

Kaip teigė vertinimo komisijos narys Lietuvos techninės bibliotekos Patentinės informacijos centro skyriaus vedėjas Vytautas Guobys, dauguma iš pateiktų vertinti išradimų buvo novatoriški ir praktiškai pritaikomi, tik gaila, kad neaiškūs jų konkurencingumas tarptautiniu mastu įvertinant realiai egzistuojančius analogus. V. Guobys atkreipė dėmesį, išradimai pritaikoma labai mažai, ypač pramoniniu būdu gaminamuose produktuose. „Priežasčių daug. Pavyzdžiui, išradimai dažniausiai padeda spręsti ne pačias aktualiausias technines problemas arba išradėjai patys vieni nepajėgūs juos įgyvendinti ir sudominti verslą. Vis dėlto pagrindinė priežastis – nacionalinės strategijos ir infrastruktūros nebuvimas“, – sakė V. Guobys.

Žurnalo „Energijos erdvė“ vyr. redaktorius Bronius Rasimas, kuris taip pat buvo vertinimo komisijos narys, sakė, kad ir patys išradėjai turėtų būti aktyvesni, nes patento registracija yra

■ Nukelta į 10 p.

Kviečia naudoti e. modulį „Mokslo komunikacija“

Sėkmingai Vilniaus universitete išbandytas elektroninis modulis „Mokslo komunikacija“ tapo atviras visuomenei – dabar jį galima surasti Vilniaus universiteto Elektroninių studijų ir egzaminų centro interneto svetainėje <http://vma.esec.vu.lt>.

Elektroninis modulis skirtas mokslininkams, tačiau juo gali naudotis ir žiniasklaidos specialistai, ieškantys žinių, kaip bendrauti su mokslininkais.

Atvira visiems besidomintiems

Anot profesorės Marijos Stonkienės, atvira prieiga reiškia tai, jog registruotis nebūtina, visa modulio informacija yra pasiekama svečio teisėmis. Kursas suskaidytas į tris dalis – pirmojoje dėmesys skiriamas bendriesiems mokslo komunikacijos pagrindams, antrojoje nagrinėjami mokslo populiarinimo pagrindai, o trečioji orientuota į patarimus, kaip praktiškai kurti mokslo populiarinimo pranešimą.

Per bandomuosius mokymus Vilniaus universitete supažindinta su mokslo komunikacijos sistema, grindžiama įvairiems mokslo komunikacijos subjektams priskirtų funkcijų atlikimu. Atskirai nagrinėti ir mokslinės veiklos rezultatai, jų pateikimas mokslo komunikacijoje, intelektinės nuosavybės apsaugos sistema.

Praktinėje mokslininkų veikloje daugiausiai naudos teikia paskutinė modulio dalis, kurioje aptariami mokslo populiarinimo pranešimų televizijoje, socialinėse medijose, spaudoje, radijuje kriterijai, pateikiamos rekomendacijos mokslo komunikacijos visuomenei kurti

(mokslo populiarinimo) pranešimus, skirtus sklandai atskiriomis žiniasklaidos priemonėmis.

Sukūrė per vienerius metus

Nuo praėjusių metų rudens e. modulį kūrė Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkai, vadovaujami prof. dr. Marijos Stonkienės. Jie ne tik paruošė mokomąją medžiagą, bet ir pristatė e. modulį pagrindinėms vartotojų grupėms, toliau tvarkys jo turinį, tobulins pagal gautas vartotojų pastabas.

Elektroninio modulio sukūrimas – dalis bendro Lietuvos mokslų akademijos projekto, kuriuo siekiama prisidėti prie mokslo rezultatų populiarinimo visuomenėje. Projektas „Nacionalinės mokslo populiarinimo priemonių sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas“ įgyvendinamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos prioritetą „Tyrejų gebėjimo stiprinimas“. Projektą finansuoja Europos socialinis fondas, juo siekiama padėti didinti tyrėjų skaičių ir mažinti jų amžiaus vidurkį Lietuvoje.

Tiesioginė nuoroda į e. modulį – <http://vma.esec.vu.lt/vma/course/view.php?id=1016>.

TAUTOS ATMINTIES SARGYBINIAI

Prof. Ona VOVERIENĖ

Taip pavadinta naujausia istoriko, Tėvynės pažinimo draugijos pirmininko dr. Kazio Račkausko knyga, išleista „Gimtinės“ leidykloje 2012 m. Prieš ją buvo „Aukštadvaris“ (sud. K. Račkauskas, V., 2002); „Mano tėviškė“ (V., 2002); „Žvilgsnis į Bekštonis“ (2005); „Lietuvos deimantukai“ (V., 2008); „Tautotyros pradmenys“ (V., 2008); „Bekštonys“ (2009); „Paparčių šviesos židynys“ (V., 2010); „Tautotyros savanorių darbai“ (sud. K. Račkauskas, bibliografinė rodyklė, V., 2009) ir kitos.

Knyga „Tautos atminties sargybiniai“ skirta atminti Tado Daugirdui (1852–1919), tautotyros pradininkui Lietuvoje, archeologui, muziejininkui, paveldosaugininkui. Išleista mokslininko 160-jų gimimo metinių proga.

Nežinau ar šitame, juolab XIX šimtmečiuje Lietuvoje buvo minimi ankstesni Tado Daugirdo jubiliejai. Juk ir aname šimtmečiuje Lietuvos kultūroje dominavę sovietiniai internacionalistai, ir dabar valdžios remiami ir dominuojantys – globalistai-kosmopolitai, sudarantys galingas viešosios ir mokslinės žiniasklaidos propagandines pajėgas, stengiasi iš Tautos atminties išrauti tautinę savimonę, iš mokslievių programų – Tautos istoriją ir didžiųjų mūsų Tautos vyrų ir moterų žygdarbius, kuriant ir stiprinant mūsų Tautos valstybę ir kultūrą. O ką jau ir bekalbėti apie tautotyros mokslą ir jos tyrėjų pastangas gaivinti mūsų tautotyros istoriją, jos didvyrius ir kurti jos teoriją, mūsų Tautos išlikimo globalėjančiame pasaulyje pamatą. Tą patyriau, kaip sakoma mūsų liaudyje, – savu kailiu. Savo varganomis, daug metų taupytomis lėšomis, išleidus knygą „Tautotyros etiudai“ (V., 2011), joje pateikusi lietuvių tautotyros istoriją ir teorijos pradmenis, visiškai netikėtai sužinojau lietuvių sklaidos ir jos įsitvirtinimo Lietuvoje situaciją 2012 metais: Vilniuje buvo nupirka 14 knygų, Kaune – 220, Elektrėnuose – 16, Alytuje – 56. Kitos Lietuvos vietovės šia knyga nesuinteresuotos, nors apie ją buvo skelbta ir internete, ir viešojoje spaudoje. Suprantama, tai tik vienas – visiškai kuklus eksperimentas, tačiau jo rezultatai beveik visada pasitvirtina ir rinkimuose į Seimą. Lietuvių Lietuvoje mažai beliko. Beje, šiame straipsnyje ne apie tai.

Genialūs vokiečių tautos poetas ir mąstytojas J. W. Gete savo laiku rašė, kad „iš visų mokslų – pats nuostabiausias yra istorija, nes ji į gyvenimą grąžina mirusiuosius“. Su jais, istorijos atgaivintaisiais, galime bendrauti, tartis, klausytis jų patarimų, nusikėlę nuo knygų lentynėlių knygas su jų mintimis ir svajomis, nerealizuotais planais. O mūsų istorikas Zenonas Ivinskis atrado dar ir kitą tiesą: „Žmogus, peržengęs 100 metų atminties barjerą, sugrįžta į gyvenimą amžiams.“

Istoriko, kruopštaus, kantraus ir labai gilaus tyrinėtojo Kazio Račkausko pastangomis ir dėka jau daug metų gai-

vinama bajorų Daugirdų giminės, daug nuveikusios Lietuvos valstybingumo ir Tautos dvasios tobulinimo labui, palikuonio mokslininko, archeologo Tado Daugirdo atmintis. Kazio Račkausko knyga „Tautos atminties sargybiniai“ atveria Lietuvos jauniems istorikams galimybę plačiau, išsamiau ir objektyviau tirti Lietuvos praeitį per vienos Lietuvos bajorų – Daugirdų – šeimos istoriją.

Knygos epigrafu istorikas pasirinko paties Tado Daugirdo mintį: „Gerai yra svetimas šalis pažinti, o savoji – tai jau priedermė“.

Knygos struktūra – nuosekli ir logiška, jungianti pratarbę, keturis skyrius („Tautotyros santalkos pirmtakas“, „Amžininkai apie Tada Daugirdą“, „Tauta ir jos pažinimas“ ir „Tėvynės pažinimo draugija 2007–2012“) ir priedus, ženklinančius tautos pažinimo draugijos ateities planus ir jų realizavimo metodus. Knyga nedidelės apimties – 80 puslapių su 29 iliustracijomis, išleista minkštais viršeliais, su Tado Daugirdo portretu, nutapytu 1910 metais jo bičiulio dailininko Antano Žmuidzinavičiaus.

Knygos pratarbėje aptariama Tėvynės pažinimo draugijos veikla 1989–2012 m. ir jos per 23-jus metus atlikti darbai. Jų aruodas stebėtimai gausus ir akademiškai profesiona-

„Gimtinė“, kuriame buvo publikuota per 6 000 straipsnių, gaivinančių mūsų kultūrinio paveldo atmintį. Tarp kitų autorių straipsnių buvo paskelbta ir kelios dešimtys mano, vėliau gulusių į knygos „Tautotyros etiudai“ pamatą. „Gimtinė“ visus tuos 20 metų buvo redaguojama visur suspėjancio, visiems atrandancio gerą, padrašinanti ir pa-

p. 10; gegužės 17 d., Nr. 10 (476), p. 11). Šiame skyriuje taip pat pateikiama Tėvynės pažinimo draugijos įkūrimo priešistorė ir pirmieji jos istorijos įdomūs ir dar neskelbti puslapiai.

1919 m. gegužės 28 d. Lietuvos švietimo ministras Juozas Tūbelis Kaune sušaukė pasitarimą dėl valstybės paminklų priežiūros ir globos. Tą dieną buvo įsteigta Valstybės archeologijos komisija. Jos pirmininku buvo išrinktas dailininkas, archeologas ir muziejininkas Tadas Daugirdas, nariais gydytojas archeologas Vladas Nagevičius ir inžinierius V. Verbickas. Šiai komisijai buvo pavesta rūpintis ne tik kultūros paminklų registracija, apsauga ir tyrimu, bet ir muziejais, archyvais. Jėgų ir finansinių galimybių buvo nedaug, todėl nuspręsta į Komisijos darbą pagalbininkais įtraukti visuomenę. Tadas Daugirdas 1919 m. rugsėjo 16 d. posėdyje pasiūlė tą visuomeninę organizaciją pavadinti Senovės paminklų mylėtojų draugija; kitame posėdyje, vykusiame spalio 2 d., buvo pasiūlyta vadinti ją, atsižvelgiant ne tik į senovės paminklų apsaugą, bet ir tų dienų aktualijas, patraukliau – Krašto pažinimo draugija, bet po ilgų diskusijų 1919 m. spalio 2 d. buvo apsisistota prie pavadinimo Tėvynės pažinimo draugija. Deja, tos draugijos iniciatorius ir jos *spiritus movens* Tadas

valstybės institucijų kūrimo darbai, Nepriklausomybės karų ir jos priešų nusiaubto Lietuvos ūkio atkuriamieji darbai ir t. t. Tų įvykių sukūryje, matyt, jau nebuvo nei kam, nei kada galvoti apie Tėvynės pažinimo draugijos kūrimo ir jos puoselėjimo veiklą. Ji buvo atkurta tik 1989 m. spalio 2 d. knygos autoriaus istoriko dr. Kazio Račkausko iniciatyva. Jam pavyko suburti kelis šimtus tautotyros entuziastų, visuomenininkų ir atgaivinti Tado Daugirdo įkurtą ir jo idėjų sparnuojamą Tėvynės pažinimo draugiją.

Antrame skyriuje knygos autorius, gerokai pasidėjęs archyvuose ir sąžiningai nušluostęs dulkes nuo daugelio jo bylų apie prieškarinio Lietuvos mokslą ir kultūrą, surado ir paskelbė Tado Daugirdo bendražygių kalbas prieš jo kapo 1919 m. lapkričio 1 d. Paskelbtos jo bendražygių V. Nagevičiaus, Vaižganto, Balio Sruogos ir istoriko J. Puzino kalbos. Jose pateikiami duomenys, patikslinantys ir praplečiantys žinias apie visą Daugirdų šeimą ir patį Tada Daugirdą, nemažai dėmesio skiria jo bendražygių V. Nagevičiaus, Vaižganto, Balio Sruogos ir istoriko J. Puzino kalboms. Jose pateikiami duomenys, patikslinantys ir praplečiantys žinias apie visą Daugirdų šeimą ir patį Tada Daugirdą, nemažai dėmesio skiria jo bendražygių V. Nagevičiaus, Vaižganto, Balio Sruogos ir istoriko J. Puzino kalboms. Jose pateikiami duomenys, patikslinantys ir praplečiantys žinias apie visą Daugirdų šeimą ir patį Tada Daugirdą, nemažai dėmesio skiria jo bendražygių V. Nagevičiaus, Vaižganto, Balio Sruogos ir istoriko J. Puzino kalboms. Jose pateikiami duomenys, patikslinantys ir praplečiantys žinias apie visą Daugirdų šeimą ir patį Tada Daugirdą, nemažai dėmesio skiria jo bendražygių V. Nagevičiaus, Vaižganto, Balio Sruogos ir istoriko J. Puzino kalboms.

Kazys RAČKAUSKAS

TAUTOS ATMINTIES
SARGYBINIAI

Kazio Račkausko naujausios knygos viršelis

Poetė B. Lengvenienė įteikia rietaviškių sukurtą Tėvynės pažinimo draugijos (TPD) vėliavą (2009)

lus. Prieš gerą dešimtmetį užsukusi į Tėvynės pažinimo draugijos vieną iš konferencijų pasidairyti likau apstulbinta išvydusi jos ariamus tautotyros dirvonus ir tikruosius tautotyros darbininkus – ne žodžiais, bet darbais gaivinančius tautos savasties lobyną. Bemaž mano akyse buvo surengtos kelios tautotyros tautos – paskelbti ir realizuojami septyni pažintiniai projektai, ekspedicijos, akcijos, parašytos ir išleistos 24 knygos, organizuota 12 jų sutiktuvių; 1989–2009 metais Tėvynės pažinimo draugijos entuziastų leistas mėnraštis

skatinantį žodį istoriko K. Račkausko. Jo ir „Gimtinės“ dėka tautotyra rimtai ir jau, matyt, ilgam įsitvirtino Lietuvos etnologijos mokslų sistemoje, išugdyta, ko gero pirmoji Lietuvoje tautotyros mokykla, iki šiol produktyviai ir pasiaukojančiai dirbanti ir stovinti Tautos kultūros paveldo sargyboje, aktyviai bendradarbiaujanti naujoje Tėvynės pažinimo draugijos iniciatyvoje tęstiniame moksliniame leidinyje „Tautotyros metraštis“ (1-asis jo tomas išleistas 2010 m.; antrasis – 2011 m.; dabar rengiamas 3-sis tomas, kuris bus datuotas 2012 metais).

Pirmajame knygos skyriuje „Tautotyros santalkos pirmtakas“ pateikta išsami mokslininko, archeologo, muziejininko ir tautotyros pradininko Tado Daugirdo biografija. Jos nekartosiu, nes išsamiai pateikiau visiškai neseniai publikuotame straipsnyje „Šaknys ir atžalos“ (Mokslo Lietuva. – 2012 m. gegužės 3 d., Nr. 9 (475),

Žemaitijos šviesuolė Elena Mažeikienė, apdovanota T. Daugirdo premija, M. ir J. Šlapelių muziejuje su dukraite Sigita Šimkute (2009)

Daugirdas 1919 m. lapkričio 1 d. mirė (palaidotas šeimos kape Ariogaloje).

1919 m. gruodžio 12 d. buvo sudaryta nauja komisija Tėvynės pažinimo draugijos įstatams sudaryti. Į ją įėjo Eduardas Volteris, V. Nagevičius, prel. Antanas Dambrauskas, gamtininkas Tadas Ivanauskas, dailininkas Kajetonas Sklėrius, psichologas ir pedagogas Jonas Vabalas-Gudaitis ir botanikas Liudas Vailionis. Kaip dažnai atsitinka tarp mūsų lietuvių, tada kilo klausimas ir nesibaigiantys ginčai, kokiai valdiškai institucijai Tėvynės pažinimo draugija turi priklausyti, ar turi ji būti savarankiška visuomeninė organizacija. Galiausiai bendru sutarimu Tėvynės pažinimo draugija buvo priskirta Lietuvos mokslų draugijai. Atrodo, čia ji tuo metu ir „išstipro“. Prasižėjo naujai Lietuvos valstybei sunkūs laikai – bolševikų invazija, tuometinės militaristinės Lenkijos išdavikiška Vilniaus krašto okupacija, Lietuvos

pastangas, jau sunkiai sergant, įkurti Tėvynės pažinimo draugiją savo kalboje rašė ir istorikas J. Puzinas, pabrėžęs, kad vienas iš draugijos uždavinių, ypač Tado Daugirdo akcentuojamų, turėjo būti Lietuvos priešistorinių paminklų, užgrobtų lenkų ir išvežtų į Lenkiją, inventorizavimas ir būtinai jų grąžinimas į Lietuvą. Istorikas J. Puzinas savo kalboje pažymėjo: „Nors Daugirdas buvo išauklėtas lenkų kultūros įtakos, tačiau begyvdamas Lietuvoje ir betyrinėdamas jos praeitį taip pamilo Lietuvą, jos senovę, tautos meną ir žmones, jog visą gyvenimą dirbdamas Lietuvai, liko nuoširdus ir karštas lietuvis“ (Kazys Račkauskas. Tautos atminties sargybiniai. – V., 2012. – P. 30). Knygoje pateikiamas platus literatūros, panaudotos šiam skyriui parengti, sąrašas.

Bus daugiau

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti pašto skyriuose.

Dionizas POŠKA: Prakalbino ąžuolus ir mums perdavė jų kalbą

Po rekonstrukcijos išgražėjęs Bijotų Dionizo Poškos Baublių muziejus pasirengęs sulaukti kaip niekad daug lankytojų

■ Atkelta iš 1 p.

kilnaus žemaičio pastangų vasių paverstų dar vienu asmeninio pasipelnymo šaltiniu.

Potencialūs „prichvzatatoriai“ turėjo savų argumentų ir mokėjo deramai juos pateikti: Baublių muziejus visiškai nugyventas, niekas juo nesirūpina ir greitai išvis gali būti prarastas. Pelos upelis metai iš metų ardo kranto šlaitą, ant kurio stovi Baubliai, o vietinė savivalda bejėgė ką nors pakeisti. Tai kas, kad popieriuose nuo 1962 m. Baubliai yra Šiaulių „Aušros“ muziejaus filialas, bet šiauriečiams šis rūpestis, atrodo, buvo kaip šuniui penkta koja... S. Skrodenio nuomone, Baublių muziejus turės būti grąžintas Šilalės rajono ir Bijotų valdžiai, o Baublių muziejaus istorinė ir kultūrinė vertė jau seniai prašoko rajono ar net Lietuvos ribas, tad jo reikmėms realu gauti ES Struktūrinių fondų paramą. Profesoriaus nuomone, būtina tvarkyti ne vien patį Baublių muziejų, bet ir visą aplinką, kuri turi atitikti visus tarptautinę vertę turinčio kultūros ir gamtinio objekto reikalavimus.

Šių eilučių autoriui ne kartą yra tekę girdėti šiuos prof. S. Skrodenio, Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureato (2008 m.), bylojimus įvairiomis progomis, taip pat ir renginiuose, kuriuose dalyvaudavo Lietuvos mokslo autoritetai, Šilalės rajono vadovai. Šiandien galime pasakyti, kad istorija su Bijotų Baubliais turi laimingą pabaigą, tarsi būtų graži pasaka.

Netoli Bijotų esančiame Padvarių kaime gimęs profesorius Stasys Skrodenis visada jautė ypatingą atsakomybę už Dionizo Poškos Baublių muziejaus likimą

Tauta be istorijos – tauta be ateities

Taigi pokyčiai vyksta ir į gera, nors ne taip sparčiai kaip norėtusi. Vienas šviesiausių žemaičių Dionizas Poška (1764–1830) prieš 200 metų nelaukdamas, kada ateis geresni laikai, pats ėmėsi Žemaičių krašto savitumą bylojančius radinius kaupti ir saugoti, kitiems žmonėms jų vertę aiškinti. Visa tai jam buvo svarbu dėl svarbiausio tikslo: pribrendo laikas patiems lietuviams ir žemaičiams imtis rašyti Lietuvos ir Žemaičių istoriją. Ne tokią, kokią rašė

svetimšaliai ir svetimtaučiai, senovės pagonių gimines kone žmonėmis nelaikydami. Anot D. Poškos, tų istorijų kūrėjai lietuvius, žemaičius ir prūsus ne kaip barbarais ir laukiniais vadina, o iš paskos einantys kiti istorikai tuos paklydimus kartuoja, vienas nuo kito nusirašinėja nesąmones ir taip didina jų kiekį. D. Poškai jokia paslaptis, kodėl kaimynams šmeižtai ir paskviliai, būtent tokia mūsų istorija reikalinga: šitai norima įteisinti jų pretenzijas į lietuvių ir žemaičių teritorijas.

Šitai mąstė mūsų didis žemaitis, sėdamas Baublyje tarp savo rankomis

surinktų senienų, suvokęs, kad pasipriešinti neteisėboms galima tik žinojimu, mokslu ir pirmiausia savo teisingos istorijos turėjimu. Tik kas parašys? „O mes, nelaimingi lietuviai ir žemaičiai, be tautinės lietuvių kalbos, be tikslaus žodyno, be jokios gramatikos, be jokios istorijos, esame panašūs į tą perkrikštą, kuris senas žydiškas knygas sudegino, o naujų krikščioniškų ne tik skaityti neišmoko, bet net neturi vilties kuriuo nors būdu jų įsigyti“, – šis D. Poškos išsakytas sielvartas („Kaimiečio artojo mąstymai apie lietuvių ir žemaičių tautos istoriją ir jos kalbą“) skirtas savajam metui, kai tauta neturėjo nei savosios kalbos žodyno, nei gramatikos, nei savo istorijos. Mes visa tai per 200 metų spėjome sukurti ir perkurti, bet ar labai toli pasistūmėjome, ar kartais nepasijuntame kaip tie perkrikštai, kurie senų knygų atsikratė, bet naujų tiesų taip ir nesugebėjo perprasti? Dionizas Poška mums ir šiandien išlieka labai šiuolaikiškas. O gal mes – laimei ar nelaimei? – vis dar bambagysle prižiūti prie praeities, vadinasi, ir vienas prie kito.

Realybė D. Poškai didesnio optimizmo neteikė, o jėgų ir tikėjimo savo veiklos prasmingumu jis sėmėsi iš senųjų Žemaitijos ąžuolų, gerai suprasdamas, kad ir ąžuolai nėra amžini.

Baublių muziejuje saugomas Dionizo Poškos įrašas ant medinės lentelės

Pats įspūdingiausias, 12,5 m apimties ąžuolas augo Vyšniakalnyje, gal pusantro kilometro nuo Bijotų. Stovėjo išdrevėjęs, išduobėjęs, išdūlėjęs, seniausius karžygių laikus menantis. Itin vėjuotą dieną į drevės kiaurymę vėjo gūsiui įsisukus, žiūrėk, ąžuolas ir balsą parodydavo, subaudavo tarsi paslaptingas žvėris, o gal vargonai. Gal dėl to garso didžiausią Vyšniakalnio ąžuolą žmonės ir praminė Baubliu?

Tiesa, pats D. Poška visai kitaip aiškino šio ąžuolo vardo prasmę, siejo su Bubilu, senovės lietuvių garbintu bičių ir medaus dievaičiu. Esą Bubilas, o žemaitiškai Boubils, nors nelygu koks žemaitis taria, seno ąžuolo uokse gyveno. Tikrosios Baublio vardo prasmės gal niekad nesužinosime, bet mums svarbiausia, kad jei ir ne gyvastį, tai bent jau kamieną D. Poška išgelbėjo. Piemenys padegė Baublį, norėdami išrūkyti po jo šaknimis olose

išsislapsčiusias lapas, ir pavasarį ažuolo šakos jau neišsprogo. D. Poška liepė džiūstantį ažuolą nukirsdinti. 1812 m. kovo mėnesį dešimt vyrų plušo visą parą ir ažuolą įveikė. D. Poška su Žemaičių vyskupu Juozapu Arnulfu Giedraičiu, dideliu lietuviybės akintoju, suskaičiavo 740 matomų kamieno rėvių. Turėdami mintyje ir nematomas, nustatė, kad ažuolas galėjęs turėti apie tūkstantį metų. Iš ažuolo kiauravidurio kamieno buvo iškirsti du maždaug po pustrėčio metro skersmens baubliai ir trečias 1 m storio. Vieną kamieną D. Poška liepė atritinti į savo Bardžių dvarvietę.

Išskobė kamieno vidų, uždėjo šiaudinį stogą, įtaisė duris, įstatė du langelius, įsirengė kambarėlį, jame susidėliojo savo senienų rinkinius iš aplinkinių piliakalnių ir visa, ką D. Poška laikė esant vertingiausia krašto pažinimui. Pavadino šį gamtos ir savo rankų kūrinį Baubliu, nes ir ažuolą žmonės taip vadino. Žemaičiai nuo seno mėgdavo į didelių medžių dreves įkelti šventųjų skulptūreles, taip apsaugodami šventuosius nuo lietaus, sniego ir vėjo, o kartu pagerbdami ir seno tikėjimo simbolį – ažuolą. Faktiškai D. Poška įkūrė lietuviškų senienų muziejų, kuriame buvo sukaupti archeologiniai radiniai – kardai, lankai, strėlių antgaliai, šarvai ir kita istorinė bei etnografinė medžiaga, senovės dievų atvaizdai, asmenybių portretai, buvo sukaupia ir daugiau kaip 200 knygų biblioteka. D. Poškos Baublys tapo lankomas, pelnė mokslininkų ir krašto praeitimi besidominčių žmonių dėmesį, ilgainiui virto ir lietuviškų švenčių rengimo vieta.

Tvirtinama, kad Baublys tapo ir

Visas pasaulis yra muziejus, o kiekvienas žmogus – Baublys

Geresnio objekto už D. Poškos Baublius Muziejų metų pradžiai ir Muziejų keliui pradėti nė nesugalvos, nors įnoringoms gamtos jėgoms galėjo atrodyti kitaip. Šalto vėjo gūšiai prie žemės lenkė Bijotų, D. Poškos laikais vadintų Bardžiais, dvaro parko medžius, o su krūmais elgėsi visai nepadoriai, tarsi mėgindami su šaknimis išrauti visa, kas stovi vėjo kelyje. Užtikrinčiau jautėsi tik tie šventės dalyviai, kurie nepasitikėdami permainingu pavasariu, iš anksto apsirūpino šiltesniu apdaru. Mažiau įžvalgiems lankytojams teko laukti properšų debesyse ir viltingos saulutės, o kai ši pasislėpdavo, likdavo kliautis šiluma, kurią skleidė Bijotų kaimo kapelos muzikantai, na, ir šventės scenarijaus autorės bei renginį vedusios aktorės Virginijos Kochanskytės entuziazmas. Juk neatsitiktinai vienas jos su scenos partnerėmis artistinės programos diskas taip ir pavadintas – „Širdis pilna ugnies“.

Į renginį Bijotuose atvyko Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, LR kultūros ministras Arūnas Gelūnas, Seimo nariai Dalia Teišerskytė, Stasys Šedbaras ir Remigijus Žemaitaitis, Muziejų asociacijos pirmininkas Raimundas Balza, Nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, Žemaičių Vyskupystės muziejaus direktorius Antanas Ivinskis, prof. Stasys Skrodenis, užsienio svečiai iš Krasniko (Lenkija), Reuterstadt Stavenhageno (Vokietija) ir Sovetsko (Kaliningrado sritis).

Šilalės rajono meras Jonas Gudauskas sveikinimo kalboje pasidžiaugė vieninteliu tokiu pasaulyje D. Poškos Baublių muziejumi, kurį meras pakvietė saugoti ir puoselėti visų pir-

ma savo širdyse. Meras priminė iš šio krašto kilusius nepaprastus žmones – Lietuvos prezidentą Aleksandrą Stulginskį, Atlanto vandenyno nugalėtoją lakūną Stasį Girėną, galias literatūrinės ir kultūrinės pėdas įmynusį Dionizą Pošką. Tuos ir kitus vardus derėtų prisiminti užkopus ant šį kraštą puošiančio žilagalvio Medvėgalio ir kitų piliakalnių.

Seimo Pirmininkė Irena Degutienė atkreipė dėmesį į šio Žemaičių krašto unikalumą jau vien dėl to, kad čia gyvena, darbuoja ir kūrė tokia unikali asmenybė kaip Dionizas Poška. Muziejų metai prasideda čia, Bijotuose prie D. Poškos Baublių muziejaus, kuriuo galime didžiuotis. Nežinodami protėvių darbų, praeities, negalėsime kurti savo ateities, lietuvių ir Lietuvos kultūros, – pabrėžė I. Degutienė.

Kultūros ministras Arūnas Gelūnas D. Poškos Baublių muziejų pavadino viena iš centrinių mūsų kultūros ašiu, iš kurios semiamės stiprybės ir jėgos. Be tos kultūros kūrėjų nebūtų ir mūsų, nes mūsų tauta atkūrė nepriklausomybę iš kovomis paženklintos istorinės gėlmės, sugėbė iškilti iš tamsybių, išsaugojo savo kalbą ir kultūrą, o tai esąs tikras stebuklas, – kalbėjo ministras. Jie kvietė imti pavyzdį iš muziejininkų,

Muziejų kelio knygoje pasirašo LR Seimo Pirmininkė Irena Degutienė ir kultūros ministras Arūnas Gelūnas, šalia – Dionizo Poškos muziejaus direktorė Soneta Būdvytienė ir Lietuvos muziejų asociacijos pirmininkas Raimundas Balza

Dionizo Poškos įrašas 1812-aisiais metais

D. Poškos savotišku darbo kabinetu, kuriame niekas netrukdyt jam ramiai dirbti, o svarbiausias tos kūrybos literatūrinis rezultatas – poema „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“.

Matydamas, kad Baublys nebeįstengia sutalpinti vis gausėjančių naujų eksponatų, 1824 m. šalia pirmojo ažuolo kamieno Poška pastatė Baublio brolių, įsirengė patalpėlę, kur tarp savųjų eksponatų dirbdavo ir ilsėdavosi. Ten galima išvysti mamuto šonkaulio nuoskila. Įdomu tai, kad rasta netoliese esančiame durpyne, o laimingo radėjo titulas priklauso pačiam Dionizui Poškai. Atrodo, kad gamtos ir kultūros lobiai patys savaiame rasdavo kelią pas šį žemaitį, bet lobį paprastai iškasa tas, kuris kasa. Tvirtinama, kad mamuto šonkaulis kadais buvęs pakabintas virš antrojo Baublio durų, bet laikai keičiasi ir dabar niekas tokio eksperimento nedrįstų atlikti.

Prie Dionizo Poškos Baublio LR Seimo narė Dalia Teišerskytė, kalbininkas dr. Antanas Balašaitis ir vertėjas, pedagogas prof. Alfonsas Tekorius

kurie tą dieną iš 87 institucijų sugužėjo į Bijotus ir rodo nuostabų bendradarbiavimo pavyzdį. Be Dionizo Poškos pradėtojo muziejaus kūrimo pavyzdžio šiandien neturėtume Lietuvoje 103 muziejų, nebūtų Muziejų metų ir Muziejų kelio. Iš Žemaitijos gegužės 12 d. startuojantis Muziejų kelias nusidrieks į Aukštaitiją, pasuks į Suvalkiją ir Dzūkiją, o baigsis rugsėjo 15-ąją Mažojoje Lietuvoje. Unikalus ir precedento neturintis kelias, apimsiantis visą Lietuvą.

Anot Seimo narės Dalios Teišerskytės, nusižiūrėjus į sėkmingai vykusius Skaitymo metus jai ir kilusi mintis pasiūlyti 2012-uosius paskelbti Muziejų metais. Seimo nariai idėją vieningai palaikė. Anot D. Teišerskytės, visas pasaulis yra muziejus, o kiekvienas žmogus – baublys, nes jame telpa dalis pasaulio istorijos ir pasaulio muziejaus. Jei sugebėtume ateityje paskelbti Teatro metus, vėliau Bibliotekų metus, tai pakeltume visą Lietuvos kultūrą, kuri ir dabar yra labai gaji, ką rodo ir ši šventė.

Baublys kaip tautinio pakilimo simbolis

Amžininkai palankiai vertino D. Poškos pastangas, palaikė jo kultūrinės ir mokslinės iniciatyvas, suprato jo Baublių vertę. Filomatų ir filaretų teismo proceso išvakarėse 1823 m. apie D. Poškos Baublį „Vilniaus dienraštyje“ („Dziennik Wilenski“) straipsnį parašė prof. Ivanas Lobjoka ir Kajetonas Nezabitauskis. I. Lobjoka mažiausiai du kartus lankė D. Poškos dvarą Bardžiuose, skatino Pošką aprašyti savo

surinktas senienas. Susilaukęs dėmesio ir autoritetingo palaikymo pats D. Poška laiške I. Lobjokai plačiai išdėstė Baublio atsiradimo istoriją. Sutrupintai šis laiškas buvo išspausdintas 1826 m. „Varšuvos dienraštyje“ („Dziennik Warszawski“). Garsusis prof. Joachimas Lelevelis, rinkdamas medžiagą Lietuvos istorijai, susirašinėjo su D. Poška, o prof. Ignas Onacevičius gyrė žemaitį už domėjimąsi krašto praeitimi.

Nepraslydo D. Poškos veikla ir pro garsių to meto žemaičių akis. Jo literatūrinius darbus labai vertino S. Stanevičius ir S. Daukantas, pastarasis Pošką net vadino pirmuoju rašytoju žemaičių kalba. S. Valiūnui, J. Pabrėžai nereikėjo aiškinti, kokia svarbi D. Poškos literatūrinė ir kraštotyrinė veikla, jo rūpestis žemaičių ir lietuvių kalba. Kajetonas Nezabitauskis, kaip ir D. Poška pasirinkęs teisininko kelią (1821–1824 m. studijavo Vilniaus universitete), iš D. Poškos veiklos sėmėsi įkvėpimo, 1823 m. surengdamas kraštotyrinę ekspediciją po Žemaitiją, su prof. I. Lobjokos paskatinimu ir palaiminimu tikėjosi leisti žurnalą lietuvių kalba. Sumaną nutraukė Vilniuje caro valdžios pradėtasis filomatų ir filaretų teismo procesas.

Simonas Stanevičius tais pačiais 1823-aisiais parašė odę „Šlovė Žemaičių“, o vienas nežinomas filomatas lenkų kalba sukūrė eiliuotą legendą „Baublys“, kurią įvardijo kaip „žemaičių apsakymą“. Baublys tapo žemaičių

Kristijono DONELAIČIO 300-osioms gimimo metinėms skirtas renginys Kaune

Gerb. „Mokslo Lietuvos“ redakcija,

jau prasidėjo lietuvių grožinės literatūros pradininko, poeto, Tolminkiemio evangelikų liuteronų kunigo Kristijono Donelaičio jubiliejiniais metams (1714 sausis–2014) skirti renginiai. Praėjusių metų kovą Tauragėje vyko visuomenės susitikimas su Kaliningrado (Karaliaučiaus) miesto šviesuomene: įžymiais rašytojais, mokslininkais, visuomenės veikėjais, tais, kurie pirmieji stėjo ginti Donelaičio memorialinio muziejaus. Tolminkiemyje jie surinko tūkstančius parašų, kreipėsi į Rusijos aukščiausiąją valdžią, kad lietuvių įrengtas muziejus (1979 m.) nebūtų atiduotas stačiatikių cerkvei. Susitikimai su Kaliningrado šviesuomene šių metų gegužę per Poezijos pavasario šventę Kaune, Vilniuje, Tolminkiemyje, Kaliningrade. Susitikimus organizavo Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis, ilgametė pedagogė, lietuvių kalbos mokytoja Kaliningrado krašte Algaudė Bukontienė ir kiti. Prityrusi ir atsivadusį mokytoja daug nuveikė mokydama vaikus gimtosios kalbos, kūrybingai bendraudama su Kaliningrado srities valdžia, taip padėdama megzti draugiškus ryšius tarp Lietuvos Respublikos ir srities švietimo ir kultūros darbuotojų. Algaudė Bukontienė apie Donelaičiui skirtą renginį Kaune parašė straipsnį į „Mokslo Lietuvą“, nes laikraštis yra maloniai skaitomas, turtingas, dvasingas, skiepijantis pagarbą ir meilę savo tautai, pasididžiavimą iškiloms asmenybėms, skleidžia gėrį, originalias, konceptualias idėjas, autoritetingų žmonių mintis. Toks šviesulys šiandien ypač reikalingas.

Pagarbiai
dr. Algirdas MATULEVIČIUS

gyvenimą ir jo kūrybą.

Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje organizuotas susitikimas su svečiais. Klausėmės G. Šamborskytės violončele atliekamo muzikinio kūrinio, žiūrėjome 1989 m. sukurtą filmą „Tolminkiemis“.

Bendruomenės pirmininkas S. Šamborskis pristatė atvykusius ir apibūdino renginio paskirtį. Pernai iškilo grėsmė Tolminkiemio K. Donelaičio muziejui, kurį norėjo perimti Rusijos dvasininkija. Kaliningrado šviesuomenė įsteigė Tolminkiemio gynimo komitetą, išdrįso pasirašyti peticiją Rusijos Prezidentui, Patriarchui, Kaliningrado srities gubernatoriui, kad išliktų K. Donelaičio muziejus. S. Šamborskis padėkojo kaliningradiečiams už išsaugotą Tolminkiemį, priminė Justino Marcinkevičiaus priesaiką: išlaikyti lietuvių kalbą, Gedimino pilį ir Tolminkiemio muziejų.

Kauno miesto vicemeras Vytautas Vasilenko pasidžiaugė, kad Kaliningrade daug draugų, besirūpinančių K. Donelaičio muziejaus išlikimu, ir jiems padėjo. Šis renginys sutampa su 48-uju Poezijos pavasariu, kurio paukštė dvi savaites sklandė Lietuvoje ir dar keturiose šalyse.

Susitikime kalbėjo poetas, fizikos mokslų daktaras Borisas Bartfeldas, gimęs Karaliaučiaus krašte Darkiemio rajone (dabar Ozierskas) Tremių (dabar Novostrojevo) bažnytkaimyje nutolusiame 21 kilometrą nuo Įsruties. B. Bartfeldas baigė Karaliaučiaus universitetą, išleido tris knygas. Viena jų – eilėraščių rinkinys „Prūsai. Rusiškai lietuviškas motyvas“. Poetas domi-

si Rusijos, Prūsijos, Lietuvos istorija, mato mitinę Prūsiją, Mažąją Lietuvą ir Karaliaučių. Knygoje yra eilėraščių apie Vilnių, Tilžę, Klaipėdą, Nidą, Tauragę, K. Donelaitį, kurie išspausdinti rusų ir lietuvių kalba, autorius pateikia komentarus. Poetas rašo, kad svarbu šilti, draugiški ryšiai tarp Kaliningrado srities ir Lietuvos, kultūros mainai, pagarba istorijai ir ateičiai.

B. Bartfeldui už pastangas, padėjusius užkirsti Rusijos Stačiatikių bažnyčiai perimti K. Donelaičio muziejų Tolminkiemyje, ir kultūrinių ryšių su Lietuva skatinimą įteiktas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos apdovanojimas „Lietuvos diplomatijos žvaigždė“. Poetas padėkojo S. Šamborskui, Kauno viešajai bibliotekai už šį susitikimą, labai raiškiai padėkdamas keletą savo eilėraščių, atvežė knygą „Prūsai. Rusiškai lietuviškas motyvas“ ir naują išleistą knygėlę „Per sienas“, kurios eilėraščių ir lietuvių kalbą išvertė Rūta Leonova.

Mokytoja Rūta Daujotaitė-Leonova, dirbanti Kaliningrado 48-ojoje vidurinėje mokykloje, išleidusi tris eilėraščių knygas, žinoma kaip vertėja. Ji išvertė į rusų kalbą Arvydo Juozaičio knygą „Karalių miestas be karalių“, N. ir L. Kitkauskų knygą „K. Donelaičio memorialas Tolminkiemyje“, K. Donelaičio poemą „Metai“. R. Daujotaitė-Leonova sakė, kad vokiečių kalba yra penki „Metų“ vertimai, rusų kalba – trys. Pirmasis K. Donelaičio „Metus“ ir jo pasakėčias į rusų kalbą 1946 m. išvertė žydų kilmės rusų poetas ir vertėjas Davidas Brodskis. Susidomėjęs lietuvių literatūra, jis išmoko lietuvių

kalbą, išvertė ir kitų lietuvių poetų kūrybą. Praėjusiais metais „Metus“ į rusų kalbą išvertė klaipėdietis poetas ir vertėjas Sergejus Isajevs. R. Leonova perskaitė savo eilėraščių ir išverstų „Metų“ ištrauką rusų kalba.

Dr. Napalys Kitkauskas sakė, kad labai miela dalyvauti šioje šventėje, nes jis 50 metų susietas su K. Donelaičiu. Kai buvo minimos K. Donelaičio 250-osios gimimo metinės, dr. N. Kitkauskas dirbo restauratoriumi. Tada suprojektavo K. Donelaičio memorialą Tolminkiemyje ir Lazdynėliuose, apie tai parašė knygą.

Tolminkiemio muziejus buvo atidarytas 1979 m. spalio 11 d. Memorialą sudaro muziejus ir klebonija, teritorija užima 5 ha. N. Kitkauskas bendradarbiauja su Kaliningrado šviesuomene, profesore Olga Dubovaja. Tiek, kiek kartų architektas važiuoja į Tolminkiemį, būtų galima keturis kartus apkeiliuoti Žemės rutulį. N. Kitkausko iniciatyva įkurta K. Donelaičio draugija, o N. Kitkauskas yra jos pirmininkas ir laikraščio „Donelaičio žemė“ konsultantas.

N. Kitkauskas sakė, kad K. Donelaičio jubiliejui parengta programa, bet jos įgyvendinimas dėl krizės stringa. Ruošiamasi į Tolminkiemio muziejų atvežti vargonus – muziejuje labai gera akustika. Donelaičio laikais Tolminkiemio bažnyčioje buvo patys geriausi vargonai. N. Kitkauskas pasidžiaugė, kad pradėtas atkurti sodas, nes K. Donelaitis buvo geras sodininkas, prižiūrėjo vaismedžius, juos skiepijo. Per 350 metų Tolminkiemyje dirbo 22 klebonai, bet nė vienas tiek nepastatė

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ
Uljanovo (Kraupiško) vidurinės mokyklos mokytoja

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis Kaune organizavo renginį, skirtą artėjančioms poeto Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms. Jame dalyvavo Kaliningrado srities Rašytojų sąjungos pirmininkas poetas Borisas Bartfeldas, Kaliningrado I. Kanto universiteto profesorė dr. Olga Dubovaja, Kaliningrado 48-osios vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytoja Rūta Leonova, redaktorė Larisa Gronskaja, lietuvių bendruomenės veikėja, prieškarinio partizano lakūno dukra Liudmila Gudonytė, architektas dr. Napalys Kitkauskas, istorikas dr. Algirdas Matulevičius.

Svečiai iš Kaliningrado susipažino su Kauno senamiesčiu, Rotušės aikšte, klausėsi S. Šamborskio pasakojimo apie miestą. Lankėmės Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Šie metai Lietuvoje paskelbti Muziejų ir Poeto Maironio (1862–1932) metais, sukan-ka 150 metų nuo dainiaus gimimo ir 80 metų nuo jo mirties.

Pravėrę kanklėmis skambančias duris, įėjome į muziejų, įkurtą 1936 m. Šiame name Maironis gyveno nuo 1909 m., kai grįžo iš Peterburgo. Pamatėme poeto butą, muziejaus sales, apžiūrėjome aštuoniuose kambariuose įrengtą parodą, išlikusius baldus, paveikslus, fotografijas, turtingą – 795 knygų – biblioteką, klausėmės ekskursijos vadovės pasakojimo apie poeto

Renginio svečiai Kauno senamiestyje prie Maironio paminklo

Koncertuoja „Liktuzė“

kiek K. Donelaitis: bažnyčia, klebonija, našlių namus. Memorialo autorius pasidžiaugė, kad muziejus veikia ir yra prižiūrimas.

K. Donelaičio žemiečių klubo pirmininkė profesorė dr. Olga Dubovaja sakė, kad Tolminkiemyje pabuvojo visi žymiausi rusų ir lietuvių rašytojai, nes „K. Donelaitis – tai mūsų ir jūsų poetas“. O. Dubovaja dėkojo N. Kitkauskui už šį memorialą, sakydama, kad autorius labai panašus į atkurtą K. Donelaičio portretą. Profesorė pasidžiaugė, kad mokytoja Rūta Leonova išvertė K. Donelaičio „Metus“ ir N. ir L. Kitkauskų knygą apie Tolminkiemį,

kurioje pateikta daug medžiagos, istorinių įvykių. Toje vietoje, kur buvo K. Donelaičio sodintas sodas, rudenį kaliningradiečiai pasodino obelų, vyšnių, ir O. Dubovaja pasidžiaugė, kad vaismedžiai prigijo. Kaliningrado kultūros veikėjai rašė laišką Rusijos Prezidentui, kad K. Donelaičio jubiliejui būtų atvira Rusijos ir Lietuvos siena, nereikėtų vizų vykstant į Tolminkiemį.

Kauno rašytojų sąjungos pirmininkas Vidmantas Kiaušas-Elmiškis pasveikino svečius, sakydamas, kad renginys sutampa su Poezijos pavasariu ir poeto Maironio jubiliejiniiais metais. Kai bus minimos K. Donelaičio 300-osios me-

tinės, Poezijos pavasaris taip pat bus jubiliejinis – penkiasdešimtas.

Kauno G. Deržavino rusų literatūros draugijos pirmininkas Galimas Sidikovas pasidžiaugė, kad renginyje dalyvavo draugijos nariai, kurie prisideda prie K. Donelaičio kūrybos populiarinimo.

Aleksandras Bosas, dešimt metų dirbęs Kaliningrade, kalbėjo apie tai, kad Karaliaučius padovanojo daug įžymių žmonių. A. Bosas, išleidęs dvi epigramų knygetes, renginyje perskaitė keletą epigramų.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro vyresnysis mokslinis redaktorius, istorikas dr. Algirdas Matulevičius, daugiau kaip keturiasdešimt metų tyrinėjantis Mažąją Lietuvą, apie tai daug rašęs, šia tema apsigynęs disertaciją, pasakojo, kaip ruošė keturių tomų Mažosios Lietuvos ir Visuotinę lietuvių enciklopedijas. Jose aprašyta daug įžymių žmonių, susijusių su šiuo kraštu, patalpinta daug straipsnių. MLE įrašyta R. Leonova, N. Kitkauskas, S. Šamborskis. Kaip teigė A. Matulevičius, reikia daugiau bendradarbiauti su Kaliningrado sritimi. Taip pat pasidžiaugė, kad Kaliningrado srityje yra paminklai lietuvių literatūros klasikui K. Donelaičiui ir Karaliaučiaus universiteto profesoriui, folkloristui, vertėjui, leksikografui L. Rėzai. Istorikas sakė, kad Sovetske reikėtų bent jau memorialinės lentos spaustuvininkui, laikraščio „Naujasis Tilžės keleivis“ redaktoriui Enziui Jagomastui. Visą Ja-

gomastų šeimą gestapininkai areštavo ir Paneriuose sušaudė.

Susirinkusiems dainavo Kauno folkloro ansamblio „Liktuzė“ dainininkai. Ansamblis net 56 kartus koncertavo Kaliningrado srityje.

Kitą dieną S. Šamborskis organizavo apžvalginę ekskursiją po Kauną, aplankė įžymias miesto vietas. Kauno rajono visuomenės veikėjas, Garliavos vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotojas Aleksandras Bosas organizavo susitikimą Garliavos poliklinikos salėje. Susitikime dalyvavo Kauno rajono vicemeras Antanas Makarevičius, Raudondvario kultūros centro direktorius Zigmantas Kalesinskas, Garliavos centrinės bibliotekos darbuotojos.

Poetas Borisas Bartfeldas teigė, kad Lietuva – civilizuota kaimynė, kad glaudūs ryšiai Kaliningradą sieja su Vilniumi ir Klaipėda. Poetui patiko Kauno Laisvės alėja, senamiestis, kartu apgailestavo, kad tokio senamiestio neturi Kaliningradas.

Dr. Olga Dubovaja kalbėjo, kad K. Donelaičio jubiliejui privalome ruošti visi, kad dar ne visas sodas pasodintas ir pakvietė atvykti į Tolminkiemį spalio mėnesį, kai muziejuje vyks literatūros dienos.

Kauno rajono vicemeras Antanas Makarevičius pasidžiaugė, kad Kauno rajonas bendradarbiauja su Krasnoznamenko (Lazdynų) rajonu. Anot vicemero, reikėtų pasirašyti bendradarbiavimo sutartį tarp Kauno rajono ir Kaliningrado srities mokyklų.

Taip pat vicemeras pakvietė dalyvauti kaliningradiečių meno saviveiklos kolektyvus Garliavoje organizuojamame tarptautiniame folkloro festivalyje „Dainuojame Lietuvai“.

Iš Garliavos vykome į Pažaislį, apžiūrėjome architektūros ansamblį, oficiną, kur yra ekspozicija, Švč. Mergelės Marijos apsilankymo pas Elžbietą bažnyčią, šventorių, klausėmės sesers Editos pasakojimo apie šį reto grožio baroko šedevrą, minimą nuo XVII a., kai 1664 m. įsteigtas kamaldulių vienuolynas, o nuo XX a. – moterų kaziemeriečių vienuolynas.

Už galimybę susipažinti su Kauno miestu ir rajonu, aplankyti įžymias vietas, patirtus bendravimo išpūdžius, nuoširdžiai dėkojame Sigitui Šamborskiiui, Aleksandrui Bosui, „Liktuzės“ dainoreliams ir visiems kitiems renginio organizatoriams.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2012 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

SIGNATARO ROMUALDO OZOLO DOVANA TĖVIŠKĖS MOKYKLAI

Geležies 26-oji Šiaulių rajono Bazilionų vidurinei mokyklai tapo viena iš įsimintiniausių mokyklos istorijoje. Tą dieną čia lankėsi filosofas, Kovo 11-osios Akto signataras Romualdas Ozolas. Garbaus svečio apsilankymas ne atsitiktinis: signataras mokyklai, kurią pats baigė 1957 metais, įteikė dovaną – „Lietuvių enciklopediją“, dar žinomą kaip „Bostono enciklopedija“. 37 tomų leidinys, padovanotas mokyklai, yra simboliškas gestas: šių metų birželio mėnesį Bazilionų vidurinę mokyklą pasieks ypatinga dovana – asmeninė R. Ozolo biblioteka, kaupta visą filosofo, žymaus politiko gyvenimą.

Sumanymas Bazilionų vidurinei mokyklai padovanoti per gyvenimą sukauptas knygas, filosofui R. Ozolui kilo dar 2008 m., tačiau mokykloje saugoti šį neįkainojamą turtą iki šiol nebuvo galimybės: mokyklos patalpos nebuvo tinkamos efektyviai panaudoti šią medžiagą. Mokyklos direktoriui Rimantui Goriui kilo mintis apie informacijos centro prie mokyklos sukūrimą. Manoma, kad tokio centro kūrimas būtų viso Bazilionų intelektualinio gyvenimo kėlimo viena rimčiausių priedaidų ir paskatų.

Šiuo metu derinami mokyklos rekonstrukcijos darbai, netolimoje ateityje planuojama pertvarkyti mokyklos klases. Siekiama sukurti saugią ir jaukią mokymo(si) aplinką, o pertvarkius mokyklos erdvę, – tinkamai panaudoti signataro R. Ozolo bibliotekos resursus. Ši biblioteka gali tapti traukos centru ne vien mokyklai, Bazilionų miesteliui, bet ir visiems, besidomintiems filosofija, lietuvių ir pasaulio grožine literatūra ar Lietuvos istorija.

R. Ozolas juokauja, kad jo ilgametis rinkinys savotiškas. Filosofas pasakoja, jog stengėsi surinkti, ką pajėgė: knygas iš 1918–1940 metų, visus lietuvių literatūros, leistos tarybiniais metais,

leidinius. Rinktos ir įvairiausios senosios lietuvių literatūros knygos, pasaulinės literatūros bibliotekos leidiniai, įvairūs raštai. R. Ozolas prisimena, kad šiuolaikinės grožinės literatūros iš karto nepirko, nes buvo itūžęs, kaip yra rašoma. Vėliau suvokė, kad šios knygos, kaip pats sakė, „vis tiek pravers, galų gale kaip literatūros faktas, kaip muziejinė vertybė, jeigu nieko kito jose ir nebus“, todėl ilgainiui ėmė kaupti ir šiuolaikinės literatūros leidinius. Signataras ketina sudaryti bendradarbiavimo sutartis su leidyklomis, kad jo biblioteka ateityje būtų nuolat pildoma.

Be grožinės literatūros mokyklą pasieks ir daug politinio pobūdžio sovietinių metų leidinių. Šie leidiniai, kaip teigia signataras, žmonėms įdomūs nebus, tačiau pravers istorikams ir būsimiesiems mokslininkams – mokiniais, tyrinėjantiems filosofiją, literatūrą ir Lietuvos istoriją.

Didelę R. Ozolo bibliotekos dalį sudaro jo paties kūryba: rankraščiai, išleistos knygos, video įrašų rinkiniai ir dienoraštis. Vien jį sudaro 127 tomai. Visą šį gyvenimo turtą signataras taip pat patiki tėviškės mokyklai – Bazilionų vidurinei.

Šiaulių rajono Bazilionų vidurinės mokyklos direktorius Rimantas Gorys, Kovo 11-osios Akto signataras filosofas Romualdas Ozolas ir mokyklai padovanota 37 tomų „Lietuvių enciklopedija“

XXI amžius į istoriją įrašytas kaip pašėlusiu tempu besivystančių technologijų era. Informacinės, komunikacinės technologijos veržiasi bene į visas gyvenimo sritis, švietimo sistema – ne išimtis: įvairių technologijų taikymas ugdymo procese

tapo kasdienybė. Tačiau kad ir kokių greičiu vystytųsi technologijos, neatsiejama mokymo(si) dalimi vis tiek lieka knygos. Bazilionų vidurinė mokykla su didžiu dėkingumu priima Nepriklausomybės akto signataro Romualdo Ozolo dovaną ir tikisi, kad

ji taps pagrindu Bazilionų miestelio intelektualiniam ir kultūriniam gyvenimui atgimti.

Rima BABELYTĖ

Recenzija

Knyga pamokanti, kaip išvengti depresijos

Neslėpsiu, visada stebėjau si rašytojo ir žurnalisto Jeronimo Lauciaus darbštumu ir kūrybingumu. Jis ne tik daugiau kaip dvidešimt metų redaguoja ir leidžia vaikų žurnalą „Žvaigždutė“, vadovauja knygų leidyklai „Trys žvaigždutės“ (Plačiau – www.tryszvaigzduotes.lt), bet dar spėja kurti ir autorines knygas. Dabar štai mano rankose nauja jo knyga, pavadinta – „Depresija – mano viešnia“*.

Šį kartą Jeronimas Laucius panoro į dar mažai ištirtus žmogaus pažinimo klodus. Jį sudomino vis labiau mūsų visuomenėje plintanti depresija, kai žmogus patenka į prislėgtos psichikos būseną, kuriai būdinga prasta nuotaka, nusivylimas savimi ir aplinkiniais, kai atsiranda mąstymo ir judesių slopinimas. Knygos autorius savo skaitytojams siūlo nepasiduoti depresijai. Jis, remdamasis gyvenimiškų situacijų analize, prancūzų psichologo Šarlio Latenjė principais, žvelgia į šią aktualią ir daugeliui skausmingą sritį, kaip į žmogaus sielos skundą, tik į kurį atsakius gyvenimas vėl tampa visavertis ir kūrybingas.

Ši tema yra labai aktuali Lietuvos žmonėms. Kiek žmonių yra depresijos būsenos oficiali statistika mūsų valstybėje nefiksuoja, tačiau visi medikai vienu balsu teigia, kad depresija

plinta. Priežastys čia gali būti įvairios: nepasitikėjimas savimi, baimė netekti darbo, sunkiai prognozuojama ateitis, prasta ekonominė ar ekologinė padėtis, aštrėjančios socialinės problemos, ar paprasčiausiai nedraugiška, net agresyvi aplinka.

Ryškiausia depresijos išraiška – savižudybė. O Lietuva, deja, savižudžių skaičiumi pirmuoja Europoje! Taigi yra apie ką pagalvoti ir autoriui, šia tema rašančiam knygą, ir skaitytojui, paėmusiam ją į rankas.

Skaitant knygą, jaučiama meistriska kūrėjo ranka. Autorius šią sudėtingą problemą gvildena be gremėzdiškų medicininių terminų, o tik pasitelkęs visus grožinės kūrybos atributus. Forma įvairi – nuo subtilių miniatiūrų, meninių vaizdelių iki trumpų novelių. O turinys – skatinantis optimizmą. Todėl ir skaitoma ši knyga lengvai, įdomiai, ir, svarbiausia, – įtaigiai, paliekant skaitytojui galimybę atviriau pažvelgti į save, paanalizuoti savo būseną ir pasijusti geriau.

Reiktų pasakyti, kad rašytojas J. Laucius šios sudėtingos temos ėmėsi ne iš karto. Jis jau daugelį metų artėjo prie jos. Anksčiau jo išleistos knygos „Jei Tau sunku“, „Tu vienintelis esi“, „Tu vienintelis gali“, „Tu vienintelis turi“, „Prisijaukinti stebuklai“, „Į save – kaip į stebuklą“ jau seniai skaitytoj

Knygos autorius Jeronimas Laucius

įvertintos kaip pozityvumo, savo paties vidinių galių atradimo skatinatojos.

Naujojoje knygoje autorius siūlo į prasidedančią depresiją žvelgti rimtai, nes tuo nesirūpinant ilgainiui ir prasideda negrįžtamieji dvasinės ir psichinės sveikatos pakitimai. Tai, manding, lietuvių kalba pirma tokiu grožinio pobūdžio knyga, kurioje ir ieškoma išėjimo iš tų „aklavičių“. Negali nesutikti su autoriaus teiginiu, kad jeigu jau pasiekėme aklavietę, tai vadinasi, kelias į ją yra. O jeigu yra kelias į aklavietę, tai yra kelias ir iš jos. Todėl autorius nesiuo pasiduoti, patekus į

pačių susikurtą situaciją, o veda iš jos mūsų pačių galimybių taku.

Skaitant šią knygą, tas takelis virsta plačiu gyvenimo keliu, vedančiu į tas žmogaus prigimtines galimybių sritis, kurias turime kiekvienas. Tačiau jas kiekvienam ir tenka savyje atrasti. Neieškant išeičių,

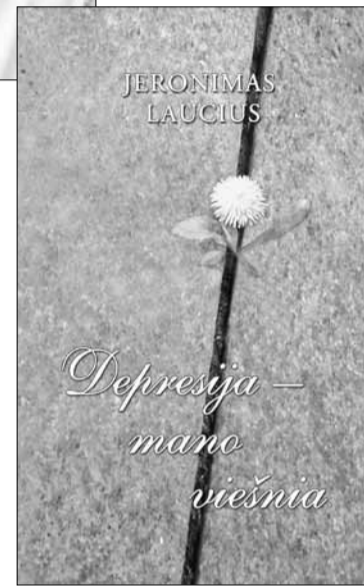
pasiduodant, likus be mums gyvenimo starte duotų pozityvumo sparnų, yra didelė tikimybė patekti į neviltingas budugnę, kurioje jau tenka griebtis įvairių ir brangių vaistų „chemijos“. Ir, kas blogiausia, pačiam save ištremiti iš žemiško pavasarių, žmonių bendravimo, savęs ir pasaulio pažinimo rojaus.

„Žmogau siela – tai emocijų sandėlis. Mūsų valioje naudotis ne šiukšlėmis, o visais tame sandėlyje esančiais turtais. Atrask save iš naujo. Atrask savo minčių, savo norų jėgą, atrask kartu su šia knyga. Ji gali padėti kiekvienam rasti raktą prie savo teigiamų emocijų lobių“, – teigia knygos autorius ir kviečia visus skaitytojus, kuriems ši problema rūpi, pabendrauti su juo elektroniniu paštu: gyvpozityvistas@gmail.com

Gali kilti klausimas, kodėl nurodomas toks adresas? Atsakymą pateikia autorius, teigdamas, kad jis save laiko gyvenimo pozityvistu. Taigi, gerbiamieji „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai, žvelkime ir mes į gyvenimą pozityviai, su šypsena.

*Jeronimas Laucius. Depresija – mano viešnia. Vilnius, „Trys žvaigždutės“, 2012, iliustr.

Vytautas Žeimantas

Jeronimo Lauciaus knygos viršelis

IŠRADĖJAI IEŠKO KONTAKTŲ SU VERSLU

Vilniaus patentų biuro Išradimų skyriaus ekspertė Daiva Pagirytė teikia diplomą Eugenijui Šatkovskiiui

■ Atkelta iš 4 p.

tik formalumas. „Bandėme atrinkti tuos darbus, kurie aktualiausi mūsų kraštui ir lengviausiai pritaikomi – tai biodujų generatoriai, vandens bangų energijos panaudojimas elektros energijai gauti, saulės elektros elementų tobulinimo būdai. Aktualiausi yra alternatyviosios mikroenergetikos išradimai, arba tiesiog, racionaliūs sprendimai, nes jie sudarytų sąlygas vystyti originalių įrengimų gamybą Lietuvoje, atsirastų naujų darbo vietų“, – svarstė B. Rasimas.

Išrinkti perspektyviausi nacionaliniai išradimai

Nacionalinių išradimų konkurse dalyvavo 12 išradėjų, kurie pateikė 18 patentuotų išradimų. Jų brėžiniai, schemos, modeliai buvo eksponuojami inžinerinės pramonės parodoje „BaltTechnika“. Antrąją parodos die-

na, gegužės 23-ąją, buvo paskelbti 3 perspektyviausi išradimai, o jų autoriai apdovanoti specialiais prizais, kuriuos įsteigė konkursą remianti bendrovė „ELFA Distrelec“.

Išradimai buvo vertinami pagal jų novatoriškumą, parengties lygį, idėjos pritaikymo galimybes ir aktualumą mūsų šalies ūkiui. Nominacijoje „Atsinaujinantys energijos šaltiniai“ daugiausiai balsų surinko Eugenijaus Šatkovskio išradimas – saulės elementas su paslėptos tekstūros emiteriu. „Variklių“ nominacijoje labiausiai vertinimo kriterijus atitinkančiu buvo pripažintas Alekso Alfonso Pašilio išilginio judesio generatorius arba variklis. Perspektyviausiu išradimu nominacijoje „Energijos kaupimo-paskirstymo sistemos“ tapo Tomo Glumbako centralizuota šilumos ir karšto vandens tiekimo sistema.

Specialiu Technologijų inovacijų centro prizą buvo apdovanotas daugiausiai išradimų pateikęs Kęstutis Usevičius. Tarp šešių šio išradėjo kon-

kursui pateiktų išradimų – šiluminė mašina, šiluminis reaktorius, energijos kaupimo iš aplinkos sistema, pakopinis kolektorius ir kt.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorius habil. dr. E. Šatkovskio užpatentuotas saulės elementas su paslėptos tekstūros emiteriu skirtas saulės šviesos energijai konvertuoti į elektros energiją. Techninis rezultatas gautas laboratoriniais bandiniais, o tyrimai šiuo metu tęsiasi bendradarbiaujant su silicio saulės baterijų gamintoja „Precizika-met SC“. Anot E. Šatkovskio, tai ne vienintelis jo išradimas. Daugiau kaip 40 metų fizikos srityje dirbantis mokslininkas

yra užpatentavęs dar šešis išradimus.

Klaipėdos universitete techniku dirbančio Alekso Alfonso Pašilio išilginio judesio generatorius galėtų būti pritaikytas jūros bangų elektrinių stovybai. Anot išradėjo, visame pasaulyje šioje srityje dirba daugybė mokslininkų, Lietuvoje – jis vienintelis. Kaip teigia anksčiau radiotechniku dirbęs A. A. Pašilis, jį visuomet domino elektromagnetiniai reiškiniai. Ne vienerius metus daug keliavęs, laisvalaikiu užsimezdavo tyrinėjimais, eksperimentais, taip „žaidžiant“ su ritėmis ir magnetais atsirado ne viena gera idėja, tarp jų ir išilginio judesio generatorius. Šiuo metu tvarkomas šio išradimo europi-

nis patentas. Išradėjas turi ir daugiau užpatentuotų įvairių rūšių generatorių.

Tomo Glumbako išradimas, skirtas centralizuotos šilumos ir karšto vandens tiekimo sistemos efektyvumui didinti. Statybų srityje dirbantis T. Glumbakas visuomet domėjosi energetika ir ieškojo įvairių idėjų šilumos tiekimo efektyvumui didinti. Jo išradimu yra susidomėjusių įmonių, su jomis dabar pasirašinėjamos bendradarbiavimo sutartys. T. Glumbakas dirba ne vienas – grupę sudaro keturi žmonės, kurie ketina užpatentuoti ir daugiau energetikos srities išradimų.

Vienijasi Baltijos šalių studentų atstovai

Šių metų gegužės 24–27 d. Vilniuje vykusį Baltijos šalių studentų sąjungų (Baltic Organizational Meeting – BOM) susitikimą, kuriame studentų atstovai drauge diskutavo apie išorinį ir vidinį studijų kokybės užtikrinimą bei akademinį sąžiningumą, rengė Lietuvos studentų sąjunga (LSS) ir Lietuvos studentų atstovybių sąjunga (LSAS). Susitikime buvo parengtos dvi rezoliucijos ir priimti sprendimai dėl tolimesnio aktyvaus tarpusavio bendradarbiavimo.

„Lietuva, Latvija ir Estija turi daug panašių problemų ir iššūkių savo aukštojo mokslo sistemose. Labai svarbu dalintis patirtimi, sprendžiant studentams aktualiausius klausimus, taip pat pasinaudoti galimybe tokio pobūdžio susitikimuose tartis dėl bendrų veiksmų ir siekiamų rezultatų nacionaliniu ir tarptautiniu mastu“, – sako Lietuvos studentų atstovybių sąjungos (LSAS) prezidentas Vilius Morkūnas.

Vienoje iš patvirtintų rezoliucijų kreipiamasi į Baltijos šalių švietimo ir mokslo ministrus, raginant juos kartu strategiškai spręsti aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo problemas. Šiame dokumente atkreipiamas dėmesys į tai, kad aukštasis mokslas turi būti suprantamas kaip visuomenės vertybė ir visų aukštojo mokslo dalininkų atsakomybė. Taip pat yra teikiami konkretūs siūlymai, į ką reikėtų koncentruotis ateityje aukštųjų mokyklų ir nacionaliniu lygmeniu. Anot V. Morkūno, studijų kokybės užtikrinimas turi

būti paremtas visų aukštojo mokslo sektoriaus dalyvių ir partnerių įsitraukimu bei bendradarbiavimu. Išorinis ir vidinis studijų kokybės užtikrinimo mechanizmai turi būti labai glaudžiai susiję tarpusavyje ir vienas kitą papildantys. Tuo pačiu studentų ir studentų atstovų tinkamas įtraukimas ir įsitraukimas į išorinius ir vidinius studijų kokybės užtikrinimo procesus ir studentų, kaip svarbiausių partnerių, pripažinimas yra būtinos sąlygos kryptingam studijų kokybės užtikrinimui.

„Kita susitikimo tema buvo akademinis sąžiningumas kaip aukštojo mokslo kokybės dalis. Diskusijų dalyviai pripažino, kad akademinio nesąžiningumo problema egzistuoja visų trijų Baltijos šalių aukštosiose mokyklose ir sutarė ją sprendžiant ateityje dalintis patirtimi bei įžvalgomis. Šiam klausimui kuriama ir artimiausiu metu bus patvirtinta speciali rezoliucija“, – teigė Lietuvos studentų sąjungos viceprezidentas Maksim Milo.

Susitikime dalyviai taip pat pristatė savo organizacijų, jų narių rengiamas ir planuojamas veiklas, svarstė ir vertino veiklos organizavimo principus, ateities bendradarbiavimo ir organizacijos veiklos perspektyvas.

Rasa Gželkytė

LSAS tarptautinių ryšių koordinatore

Švietimo ir mokslo ministerija praneša

Nauja įranga mokslui ir verslui

Birželio 1 d. Gamtos tyrimų centro padalinyje, Geologijos ir geografijos institute (T. Ševčenkos g. 13, Vilnius), visuomenei buvo pristatyti projekto „Jungtinio gamtos tyrimų centro (JGTC) įkūrimas“ rezultatai. Projektą vykdo valstybinis mokslinių tyrimų institutas – Gamtos tyrimų centras.

Per šį projektą Gamtos tyrimų centro priestate bus pastatyta JGTC mokslinių laboratorijų sekcija, sukurti trys atviros prieigos centrai. Ekotoksikologijos centras, kuriame bus tiriama elementų, toksinių medžiagų, kitų taršos šaltinių toksinis ir genotoksinis poveikis modelinėms rūšims, laštelė kultūroms, mikroorganizmams. Biotaksonomijos, ekologijos ir molekulinio tyrimų centras, kuriame bus atliekami augalų, gyvūnų, mikroorganizmų identifikavimo, sistematikos, ekosistemų tyrimai. Geotyrimų centras, kuriame bus koncentruota geologiniams tyrimams naudojama įranga. Šiose laboratorijose reikalingus tyrimus galės atlikti ir kitų mokslo institutų mokslininkai ar verslo atstovai.

„Įrangą užsisakė patys laboratorijų vadovai, tad ši įranga papildo ir sustiprina dabartinę infrastruktūrą, – sako projekto vadovas Dalius Butkauskas. – Anksčiau negalėjome net tikėtis, kad kada nors gausime tiek lėšų trokštamai įrangai įsigyti.“

Geotyrimų centro įranga šiuo metu instaliuota Geologijos ir geografijos institute. Gama spektrometrinių tyrimų sistema skirta aplinkos radioaktyvumo, radioekologijos ir branduolinių geofizikos tyrimams bei radioaktyviosioms

atliekoms charakterizuoti. Ši įranga eksploatuojama Radioizotopinių tyrimų laboratorijoje.

Skenuojantis elektroninis mikroskopas vizualinei analizei yra naudojamas elektrai laidžių ir nelaidžių bei su aukštu vakuumu nesuderinamų pavyzdžių vizualinei analizei: identifikuoti suakmenėjusius priešistorinius gyvūnus ir augalų ar jų fragmentus – fosilijas, nustatyti jų raidą ir t. t. Šis mikroskopas gali „atpažinti“ mikroorganizmus ir jų dalis, uolienas ir mineralus iš tolimos, milijonų metų praeities, tirti mūsų evoliucijos etapus.

Dujų chromatografas-masių spektrometras ir efektyvios skysčių chromatografijos sistema skirti naftos produktų, kitų organinių junginių, teršiančių aplinką, koncentracijai nustatyti nuosėdose ir vandenyje. Įranga eksploatuojama Geoaplinkos tyrimų laboratorijoje.

Visa per projektą įsigyjama įranga sumontuota keliose laboratorijose, atskiruose padaliniuose, kadangi Gamtos tyrimų centras įsteigtas sujungus kelis mokslo institutus.

Šio projekto partneris Vilniaus universitetas (VU) įsigijo planuotus 8 įrangos kompleksus. Šį pavasarį VU Gamtos mokslų fakultete buvo atidaryta nauja automatine meteorologijos stotis. Ji buvo simboliškai atkurta toje pačioje vietoje, kurioje dar 1770 m. buvo pradėti pirmieji klimato stebėjimai, sovietų galutinai nutraukti 1953 m.

Projektas „Jungtinio gamtos tyrimų centro įkūrimas“ finansuojamas Europos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės lėšomis.

Tarptautinėje filosofijos olimpiadoje lietuvių mokiniai pirmą kartą iškovojo auksą

Dvidešimtoje tarptautinėje mokinių filosofijos olimpiadoje, gegužės 19–20 d. įvykusioje Osle, Vilniaus licejaus abiturientas Tadas Kriščiūnas pelnė aukso medalį. Tai pirmas kartas, kai šioje olimpiadoje Lietuvos mokinys laimi aukso medalį. Michail Skalskij (Michailas Skalskis), tos pačios mokyklos vienuoliktokas, apdovanotas pagyrimo raštu. Abiejų mokinių filosofijos mokytojas yra Ernestas Šidlauskas.

Lietuvos mokinių komandai vadovavo Lietuvos edukologijos universiteto Filosofijos katedros profesorė Jūratė Baranova ir tos pačios katedros lektorė dr. Laura Junutytė.

Į olimpiadą šiemet vyko du mokiniai. T. Kriščiūnas, Vilniaus licejaus gimnazistas, jau antrus metus iš eilės laimi pirmą vietą šalies olimpiadoje. Per dalyvių į tarptautinę olimpiadą atranką, vykstančią po nacionalinio etapo, jis yra parašęs ir geriausią analizę anglų kalba. Vilniaus licejaus 3b klasės mokinys M. Skalskij yra užėmęs antrąją vietą rašinio anglų kalba konkurse.

Kaip pasakoja komandos vadovė prof. J. Baranova, per tarptautinę olimpiadą buvo pateiktos keturios temos, abu mūsų mokiniai pasirinko epistemologinę temą, – rašė esė pagal Seksto Empiriko citatą. „Kai atėjo aukso medalių teikimo eilė, ir buvo paskelbti nugalėtojai, salė nugriaužė plovimais. Plovėjai buvo ilgi, visi atsistojo“, – neslepia jaudulio komandos vadovė J. Baranova.

Lietuvoje mokinių filosofijos olimpiados buvo pradėtos rengti prieš 16 metų. Šiais metais vyko XVI šalies mokinių filosofijos olimpiada. Iniciatorius – Lietuvos filosofijos mokytojų asociacija, įkurta filosofų Jūratės Baranovos ir Ritos Šerpytės iniciatyva. Olimpiados organizuojamos kartu su Švietimo ir mokslo ministerija.

Tarptautinėse olimpiadose Lietuva dalyvauja nuo 1997

Tarptautinės filosofijos olimpiados aukso medalio laimėtojas Vilniaus licejaus abiturientas Tomas Kriščiūnas, pagyrimo raštą gavęs tos pačios mokyklos vienuoliktokas Michail Skalskij su komandos vadovėmis prof. Jūrate Baranova ir dr. Laura Junutyte

metų. (Tuo metu olimpiada įvyko Lenkijoje). 2008 m. Rumunijoje įvykusioje olimpiadoje pagyrimo raštus gavo du mokiniai iš Lietuvos – Lukas Paltanavičius ir Dalius Petrulionis. Tokius pačius apdovanojimus parsivežė ir Ignas Rubikas (Vilniaus licejus, mokytojas Ernestas Šidlauskas) iš 2010 m. Graikijoje vykusios olimpiados, Dominykas Milašius (Kauno jėzuitų gimnazija, mokytojas Darius Kliavičius) iš 2011 m. olimpiados, surengtos Vienoje.

Planuojama, kad 2014 m. 22-oji tarptautinė mokinių filosofijos olimpiada vyks Lietuvoje.

Pertvarkomas Inovatyvios medicinos centras

Reorganizuojamas valstybinis mokslinių tyrimų institutas – Inovatyvios medicinos centras. Jis išskiriamas į Inovatyvios medicinos centrą, atlikšiantį tik mokslinius tyrimus, ir į valstybės biudžetine įstaiga Gerontologijos ir reabilitacijos centrą, kuris ir toliau užsiims senelių slauga. Pastarasis perduodamas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, o Inovatyvios medicinos centro veiklą ir toliau kuruos Švietimo ir mokslo ministerija. Šį Švietimo ir mokslo ministerijos parengtą projektą gegužės 23 d. nutarimu priėmė Vyriausybė.

Istaigos padalijimas atskirs dvi skirtingas funkcijas: atisakoma mokslinių tyrimų institutui nebūdingų socialinių paslaugų. O socialines paslaugas teiks socialinės globos įstaiga – Gerontologijos ir reabilitacijos centras.

Inovatyvios medicinos centras specializuosis biomedicinos mokslo srityje, vykdys sveikatos apsaugai ir visuomenei svarbius ilgalaikius mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, bendradarbiaus su verslo, valdžios ir visuomenės atstovais,

dirbs mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros užsakovuosius darbus, teiks metodologinę, metodinę ir kitą pagalbą gydymo, socialinės globos ir kitoms įstaigoms, skleis visuomenėje mokslo žinias ir kt.

Gerontologijos reabilitacijos centras teiks socialines paslaugas: ilgalaikę ir trumpalaikę socialinę globą. Veikdamas kaip savarankiškas Gerontologijos ir reabilitacijos centras turės galimybę tolesnei veiklai gauti licenciją, nuolat rūpintis, kad socialinių paslaugų kokybė atitiktų valstybės standartą. Socialinės globos įstaigų licencijavimas prasidės nuo 2013 metų.

Alma Vijeikytė
Švietimo ir mokslo ministerijos
Kommunikacijos skyriaus vyresnioji specialistė

NAUJA PROSTATOS IR INKSTŲ NAVIKŲ GYDYMO TECHNOLOGIJA

Gegužės 23–24 d. Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Onkologijos poskyryje pirmą kartą Lietuvoje buvo pristatytas naujas šiuolaikinis prostatos ir inkstų navikų gydymo metodas – krioblacija. Vilniaus universiteto Onkologijos institutas, Lietuvos onkologų draugija ir Ultragarso asociacija organizavo mokslinę praktinę konferenciją „Prostatos ir inkstų navikų krioblacija“.

„Su kolegomis iš Jungtinės Karalystės ir Italijos pademonstravome visiškai naujas technologijas, skirtas prostatos ir inkstų vėžio gydymui, – sakė VUOI Onkologijos poskyrio vyr. ordinatorius dr. Albertas Ulys. – Konferencijoje buvo tiesiogiai transliuojama iš operacinių, kur buvo atliekama krioblacija kontroliuojant ultragarsu, turinčiu kompiuterinės navigacijos funkciją.“

Anot dr. A. Ulio, buvo pristatoma kokybiškai naujas etapas Lietuvos onkologijoje. „Atliekant krioblaciją panaudojama nauja technologija, kai adatoje susimaišiusios argono ir helio dujos sukulia -40°C laipsnių temperatūrą naviko recidyve ir taip jį sunaikina, – paaiškino dr. A. Ulys. – Tai bene vienintelė priimtinausia radikalaus gydymo alternatyva pacientams, kuriems liga atsinaujina po spindulinio prostatos vėžio gydymo.“

Inkstų vėžiui gydyti krioblacija bus taikoma pacientams, kuriems kiti šiuo metu naudojami gydymo būdai netinka. Pažymėtina, jog naujoji technologija leidžia sunaikinti naviką mažiausiai pažeidžiant sveikus aplinkinius audinius.

Juventa Sartatavičienė

VU Onkologijos instituto vyriausioji specialistė
ryšiams su visuomene ir atstovė spaudai

Kazimieras ČERNIS IR Richardas BOYLAS ATRADO NAUJĄ ASTEROIDĄ

Teorinės fizikos ir astronomijos instituto (VU TFAI) dr. Kazimieras Černis Vatikano observatorijos teleskopu sausio 2 d. ir sausio 5 d. gautose CCD nuotraukose – stebėtojas Richardas Boylas SJ (Richard Boyle SJ) – atrado lėtai judantį silpną (22 ryškio) objektą. Asteroidas buvo nufotografuotas Vėžio žvaigždynė prieš ryškios žvaigždės delta Cnc su Vatikano observatorijos 1,8 m skersmens teleskopu, įrengtu Mount Grahamo observatorijoje 3300 m virš jūros lygio (Arizona, JAV). Nuotraukos buvo analizuojamos Vilniuje. Iš karto buvo aišku, kad tai gali būti neįprastas labai tolimas asteroidas. Pagal 50 pozicinių taškų buvo apskaičiuota pirminė apytikslė asteroido orbita, visiškai nepanaši į asteroidų žiedo už Marso orbitos objektų orbitas.

2012 m. pradžioje naujas dangaus kūnas buvo užregistruotas Tarptautinės astronomų sąjungos Mažųjų planetų centre kaip objektas 2012 BX85 (oficialūs atradėjai K. Černis ir R. Boyle). Tokių didelių ir tolimų asteroidų atrandama nedaug. 2011–2012 m. jų atrasta keturi, tačiau 2012 BX85 yra antras pagal dydį.

Tokios tolimos planetėlės skrieja už Neptūno orbitos, yra didelių matmenų ir dažnai tamsiai rausvos spalvos. Tik tolimesni astrometriniai stebėjimai galėjo padėti atsakyti į klausimą, koks tai objektas, todėl būtina reikėjo papildomų stebėjimų. Vasario–balandžio mėnesiais prieš stebėjimų Arizonoje prisidėjo TFAI darbuotojas dr. V. Laugalys. Buvo atlikta 115 astrometrinių stebėjimų. Kiek vėliau nustatyta, kad asteroidas yra maždaug 300 km skersmens (maksimalus skersmuo galėtų būti iki 470 km, atsižvelgiant į jo paviršiaus atspindžio rodiklį), Saulę apskrieja per 284 metus, juda Koiperio žiede 6,5 mlrd. km nuo Saulės, apie 1,5 mlrd. km toliau už Plutono planetą. Dabar objektas artėja prie artimiausio Saulei orbitos taško – perihelio. Jį koiperoidas pasieks 2075 m. spalio 8 d., būdamas 41 a. v. nuo Saulės.

Liudmila Januškevičienė
VU Informacijos ir ryšių su visuomene skyrius

Asteroidas 2012 Bx85 pažymėtas strėlėje

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

ŠAKNYS

Dionizas POŠKA: Prakalbino ąžuolus ir mums perdavė jų kalbą

■ Atkelta iš 7 p.

ir lietuvių tautinio pakilimo simboliu, maža to – kultūrinių ryšių tarp lietuvių, lenkų ir rusų intelektualų stiprinimo įvaizdžiu. Baublys ir tai, kas slypėjo už jo, jungė stiprėjančias tautinio susipratimo pajėgas. Priminsime, kad Vilniaus universitete 1822–1823 m. studijavo 78 studentai iš Žemaitijos, kone dešimtdalis visų studentų. Tai buvo tautinio atgimimo priešaušris, turint minty, kad Jono Basanavičiaus „Aušra“ išaušo tik 1883 m., lygiai po pusės šimto metų. Tais pačiais 1823-aisiais prasidėjo „Filarėtų procesas“, nutraukęs žemaičių sąjūdį ir tapęs būsimųjų didžiųjų tautos išbandymų pranašas (1830–1831 m. ir 1863–1864 m. sukilimų pralaimėjimo, 1832 m. Vilniaus universiteto uždarymo).

Stebina D. Poškos sielos platuma ir dosnumas, būdingas toli gražu ne visiems kolekcininkams. Knygų ir mokslo priemonių jis padovanojo Kražių mokyklai, 20 Papilės piliakalnyje rastų senienų nusiuntė Gardino kabinetui, dar 40 – Kremeneco gimnazijai, mat, to labai prašęs Lietuvos teisės tyrinėtojas T. Čackis. Rusų etnografiui N. Rumiancevui D. Poška pasiuntė kai kuriuos savo rinkinius, o etnografiui ir statistikui Rusijos MA akademikui P. Kepenui nusiuntė savo straipsnį, kurį mokslininkas panaudojo savo studijoje „Apie lietuvių tautos kilmę, kalbą ir literatūrą“, išvardydamas lietuvių gyvenamąsias vietas ir vertingesnius raštas. Testamentu D. Poška įpareigojo I. Lobjaką jam atsiųstus iš Baublio rinkinius perduoti Vilniaus universitetui.

Būtų naudinga ir labai įdomu suregistruoti jei ne visus, tai nors įmanomą dalį D. Poškos rinkinių, kurie išsisklaidė po platųjį pasaulį, gal dar bent dalis tebėra muziejų saugyklose.

Vaistinė proto yr po šiuo stogu

Vertinant kone iš 200 metų nuotolio matyti, kad D. Poškos asmenybė pasižymėjo ypatinga sugestija ir traukos jėga to meto intelektualams, bet jo Baublys to meto visuomenėje tapo plačiai žinomu ne vien kaip visuotinio pasigėrėjimo šaltinis. Toli gražu ne visiems Baublyje surinkti eksponatai kėlė susižavėjimą. Kartą Baublyje apsilankiusios aukštos kilmės ponios („grandesos“, kaip jas įvardijo Poška) labai nustebo neradusios muziejams įprasto blizgesio, brangių paveikslų. Ponios pradėjo protinti: kodėl neliepias nugrandyti nuo archeologinių radinių rūdžių, knygas papuošti naujais apda-

Muziejų metų ir Muziejų kelio renginyje prakalbą sako profesorius Stasys Skrodenis

Dionizius Poškos surinktieji Baublių muziejaus eksponatai

rais, o portretus deramai įrėminti?.. D. Poška iškalingai tylėjo, klausydamasis tokių patarimų, pagaliau apsisukęs išėjo, o jam pavymui pasigirdo garsus viešnių juokas skirtas „muzikui žemaičių ir Lietuvos“.

Po šio Baublių muziejaus kūrėjų įskaudinusio „vizito“ prie įėjimo į Baublių atsirado jo paties ranka parašytas ketureilis:

*Vaistinė proto yr po šiuo stogu –
Gal pralinks mint su nuomone žmogų.
Išmintingas ir mokytas atras, ką matyti,
Bet jau durnius atėjęs netur, ką daryti...*

Ypatingą nemeilę D. Poškos Baubliui ir jo literatūriniais, kultūriniais, visuomeniniams siekiams reiškė Šubravcų („nenaudėlių“) draugijos nariai. Ši draugija, įkurta 1817 m., skelbė kovą prietarams, atgyvenusiems papročiams, visuomenės ydoms, vertino švietėjiškas vertybes, profesinį augimą ir nuolatinę saviauklą. Lietuvių ir žė-

maičių tautinis pakilimas šubravcams buvo nuolatinis patyčių objektas, įvairias groteskiškas ir satyrines formas įglaudavęs Vilniuje šubravcų leistame satyriniame laikraštyje „Gatvės žinios“ („Wiodomości brukowe“). D. Poškos tautiniai siekiai ir jo Baublys buvo tapę šubravcų pasityčiojimų objektu, pats D. Poška buvo vadinamas ponu „Gerkalaus“, o kai kuriuos savo spausdinamus pamfletus šubravcai vadino Baublyje laikomų lietuviškų raštų vertimais.

Ne mažiau nuo šubravcų tekdavo ir Ksaverui Bogušui, kuris siekė panašią tikslų kaip ir D. Poška, aiškino, kad lietuviai praeityje galėję turėti savo raštą ir literatūrą. Antipodu šubravcams galėtų būti laikomas to paties Vilniaus universiteto auklėtinis Adomas Mickevičius. Jis užsistojo K. Bogušą, Lietuvoje bene pirmasis atkreipė dėmesį į Kristijono Donelaičio kūrybą, gyrė „Metus“ kaip tikrą liaudies papročių paveikslą, o „Metus“ spaudai parengusį ir išspausdinusį Liudviką Rėzą A. Mickevičius įvertino štai kokiais žodžiais: „Šlovė garbingojo vyro atminimui, kuris... sugėdina tautiečius, mažai kreipiančius dėmesio į savo tėvynės istoriją.“

Šiame A. Mickevičiaus vertinime atsispindi skirtumas tarp dviejų idėjinų krypčių – filomatų ir šubravcų. Pastebėsime, kad abi draugijos įsteigtos tais pačiais 1817 m. ir tame pačiame

Vilniaus universitete, siekė panašią tikslų – aukštų idealų, tautos apšvietos, bet kaip skirtingai suprato ir vertino tą pačią tautą, jos saviraišką. Tarp to meto lenkų intelektualų, kaip jau pastebėjome, buvo daug palankiai į lietuvius ir žemaičius žvelgiančių asmenų. Mūsų prisimintoje nežinomo filomato poemėlėje „Baublys“ aukštinaamas Žemaitijos girių palikuonis – milžiniškas ąžuolas, kurio liemens amžius ir tvirtybė atspyrė šimtmečiams, o viršūnė kadais siekė debes, nelyginant „kalnų ketera“. Aiški asociacija su Lietuvos ir atkaklių žemaičių istorija. Atsispirdamas nuo Baublio ir pagirdamas D. Pošką poemėlės autorius pasididžiudamas primena garbingą Lietuvos istorinę praeitį, jos kunigaikščių narsumą ir

šlovę. Romantizmas literatūroje klojo pamatus tautiniam atgimimui, telkdamasis ne vien praeities vaizdinius, bet ir kviesdamas atsiremti į švietimo epochos idealus – dorovę, darbštumą, mokslinį pažinimą, tarnavimą tautai ir valstybei, tegu ir negalinčiai pakilti, pamintai po tirno kojomis.

Baublys įamžintas ir Adomo Mickevičiaus nemirtingoje poemoje „Ponas Tadas“ (IV knygoje):

*„Ar gyvas dar Baublys, kurio liemens drūtumas
Senatvėj taip išpurto, lyg erdviausias rūmas?
Ten dvylika žmonių prie stalo sėst galėjo.“*

(V. Mykoliaičio-Putino vertimas)

Poetui D. Poškos Baublys – tai senosios Lietuvos įvaizdis, žadinantis nostalgiskus prisiminimus, taip toli esančios tėvynės ilgesį. Tėvynės, į kurią jam lemta sugrįžti tik mintimis ir prisiminimais. Baublys poetui yra reikšmingas Lietuvos įvaizdis, atsiminimų gija, poeto dabartį surišanti su praeitimi. Deja, tomis nuostabiomis eilutėmis, kaip ir pačia poema, pats D. Poška pasidžiaugti nespėjo, mirė 1830 m., o poema „Ponas Tadas“ Paryžiuje buvo išspausdinta 1834 metais.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

2012 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.